

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**POROČILA VARUHA/VARUHIINJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V LETIH
2000/2007**

Kandidatka: Anja Kezele

Številka indeksa: 040 33 446

Mentor: izr.prof.dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, marec 2009

POVZETEK

V svoji diplomski nalogi bom predstavila človekove pravice in temeljne svoboščine. O tem se danes veliko govori, vendar je na žalost premalo storjeno za zaščito posameznika v družbi. Predstavila bom nastanek človekovih pravic, vrste ombudsmanov, varuha človekovih pravic ter natančno opisala konvencije ter naloge OZN-ja, Evropsko sodišče človekovih pravic, Svet Evrope. Naslonila sem se predvsem na ustavo ter dva temeljna zakona; ZVOP-1 in ZVČP. V tej diplomski nalogi bom obravnavala poročila varuha/varuhinje človekovih pravic v letih 2000 do 2007. Vsa poročila imajo približno enako sestavo, med seboj se razlikujejo le v številu pobud. Sestavljena so iz naslednjih poglavij: ustavne pravice, diskriminacija, omejitve osebne svobode, pravosodje, upravne zadeve, okolje in prostor, gospodarske javne službe, stanovanjske zadeve, delovna razmerja in brezposelnost, pokojninsko in invalidsko zavarovanje, varstvo otrokovih pravic.

Ključne besede: ombudsman, varuh človekovih pravic, človekove pravice, temeljne svoboščine, mednarodni pakt, država pogodbenica, varstvo človekovih pravic, pobuda, pobudnik.

ZUSAMMENANFASSUNG

In meiner Diplomarbeit stelle ich Menschenrechte und Grundfreiheiten dar, über die heute viel gesprochen, leider aber zugleich zu wenig für den Schutz des Einzelnen in der Gesellschaft getan wird. Ich beschreibe die Entstehung der Menschenrechte, verschiedene Ombudsmänner, den Bürgerbeauftragten. Die Arbeit enthält eine ausführliche Beschreibung der Konventionen und Aufgaben der Vereinten Nationen, des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte, des Europarats. Als Grundlage meiner Arbeit dienten hauptsächlich die Verfassung und zwei Grundgesetze – das Gesetz über den Datenschutz (ZVOP-1) und das Gesetz über den Ombudsmann (ZVČP). In dieser Arbeit behandle ich die Berichte des Ombudsmannes/der Ombudsfrau in den Jahren 2000 bis 2007. All diese Berichte haben etwa die gleiche Zusammensetzung, sie unterscheiden sich nur in der Anzahl der Initiativen. Sie beinhalten folgende Kapitel: Verfassungsrechte, Diskriminierung, Beschränkung der persönlichen Freiheit, der Justiz, der Verwaltungssachen, Umwelt und Raum, öffentliche Wirtschaftsämter, Wohnangelegenheiten, Arbeitsverhältnisse und Arbeitslosigkeit, Renten- und Behindertenversicherung, Schutz der Kinderrechte.

Schlüsselwörter: Ombudsman, Bürgerbeauftragter, Menschenrechte, Grundfreiheiten, internationaler Pakt, Vertragsstaat, Schutz der Menschenrechte, Initiative, Initiator.

KAZALO

POVZETEK.....	ii
ZUSAMMENANFASSUNG.....	iii
1 UVOD.....	1
2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	4
2.1 POJEM ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN	4
2.2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC	4
2.3 ČLOVEKOVE PRAVICE V ODNOSU MED POSAMEZNIKOM IN DRUŽBO	5
3 OZN IN RAZVOJ VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC, OHRANJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI.....	7
3.1 NASTANEK OZN	7
3.2 OZN IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC	7
3.3 ZGODOVINSKI PREGLED NASTANKA TEMELJNIH DOKUMENTOV NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	8
4 NEFORMALNI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC – OMBUDSMAN IN VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC	9
4.1 NASTANEK IN RAZVOJ INSTITUCIJE OMBUDSMANA	9
4.2 RAZVRSTITEV OMBUDSMANOV	9
4.3 OMBUDSMAN IN CIVILNA DRUŽBA	10
4.4 OMBUDSMANI IN ČLOVEKOVE PRAVICE	10
4.5 POSEBNOST DELA OMBUDSMANOV	10
4.6 VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC	11
5 ČLOVEKOVE PRAVICE IN SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI	12
5.1 VLOGA IN POMEN SODIŠČA EVROPSKIH SKUPNOSTI	12
5.2 OBSEG SODNEGA VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC	12
6 MEDNARODNI DOKUMENTI ČLOVEKOVIH PRAVIC	12
6.1 SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC	13
6.2 MEDNARODNI PAKT O EKONOMSKIH, SOCIALNIH IN KULTURNIH PRAVICAH	13
6.3 MEDNARODNI PAKT O DRŽAVLJANSKIH IN POLITIČNIH PRAVICAH	14
6.4 KONVENCIJA O STATUSU BEGUNCEV	15
6.5 KONVENCIJA O ODPRAVI VSEH OBLIK DISKRIMINACIJE ŽENSK	17

6.6	KONVENCIJA PROTI MUČENJU IN DRUGIM OBLIKAM OKRUTNEGA, NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽUJOČEGA RAVNANJA ALI KAZNOVANJA	18
6.7	KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH	19
7	SVET EVROPE IN ČLOVEKOVE PRAVICE	21
7.1	UVOD	21
7.2	EVROPSKA KONVENCIJA V VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN	21
7.2.1	Evropska konvencija o človekovih pravicah, 1950	21
7.2.2	Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin	22
7.3	POLOŽAJ EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE	22
8	DOKUMENTI ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	24
8.1	ČLOVEKOVE PRAVICE PO URS	24
8.2	PRAVICA DO NEDOTAKLJIVOSTI STANOVANJA	25
8.3	PRAVICA DO ZASEBNE LASTNINE	25
8.4	PRAVICA DO PRAVNEGA SREDSTVA	26
8.5	PRAVICA DO SVOBODE IZRAŽANJA	26
9	VARSTVO OSEBNIH PODATKOV.....	27
9.1	UVOD V VARSTVO OSEBNIH PODATKOV	27
9.2	SLOVENSKA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV	27
9.3	ZAKON O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV (ZVOP-1)	27
9.4	PRAVICE POSAMEZNIKOV V ZVEZI Z OBDELAVO OSEBNIH PODATKOV	28
10	ZAKON O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC	29
10.1	SLOVENSKA ZAKONSKA UREDITEV POLOŽAJA VČP	29
11	POROČILA VARUHA/VARUHINJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V LETIH 2000-2007 30	
11.1	VARUHOVO LETNO POROČILO- SPLOŠNO	30
11.2	NEKAJ PRAKTIČNIH PRIMEROV IZ PRAKSE	30
11.2.1	Prošnja za pomoč pri iskanju zaposlitve	30
11.3	PRAVNIK ALI NEPRAVNIK ZA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC	31
12	POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2000	32
13	LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2001.....	35
14	LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2002.....	39
15	LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2003.....	43
16	LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2004.....	47

17 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2005.....	51
18 LETNO POROČILO VARUHNJE ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2006 .	56
19 LETNO POROČILO VARUHNJE ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2007 .	60
20 ZAKLJUČEK.....	66
LITERATURA.....	67
VIRI.....	68
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	69
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA.....	71

1 UVOD

V svoji diplomski nalogi bom predstavila temo človekove pravice in temeljne svoboščine, največ se bom posvetila letnim poročilom varuha človekovih pravic, v obdobju od leta 2000 do leta 2007, kar je tudi osrednja tema naloge.

V poglavju narava in pomen človekovih pravic bom razložila nastanek človekovih pravic, saj se tu porajajo različna vprašanja in stališča. V poglavju človekove pravice v odnosu med posameznikom in družbo, obravnavam pomen človekovih pravic kot pomembne vrednote današnjega sveta, ki pa je danes pogosto nespoštovana. Predstavila bom tudi Organizacijo združenih narodov in razvoj varstva človekovih pravic, ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Pri tem moram omeniti, da so bile človekove pravice omenjene že v *Ustanovni listini*, pomembna pa je tudi omemba človekovih pravic v ustavi. V poglavju zgodovinski pregled nastanka temeljnih dokumentov na področju varstva človekovih pravic omenjam, da je generalna skupščina že od nastanka OZN vplivala na razvoj in kodifikacijo pravnih norm na področju spoštovanja temeljnih človekovih pravic. Najodmevnejši prispevek je bil sprejem *Splošne deklaracije človekovih pravic* 10. decembra 1948, ki je prevedena v več kot 200 jezikov.

V poglavju neformalni mehanizmi varstva človekovih pravic–ombudsman in varuh človekovih pravic sem pojasnila pomen besede »ombudsman«. Ombudsmane delimo v štiri glavne skupine; parlamentarni, poseben, regionalni (lokalni in mestni) ter ombudsman zasebnega sektorja. Ponazorila bom tudi odnos med ombudsmanom in civilno družbo, med ombudsmanom in človekovimi pravicami ter posebnosti njegovega dela. Ombudsman ni državni organ, ki bi lahko odločal, ukazoval. Njegova značilnost je, da ni redni pritožbeni organ in ne nadomešča drugih državnih organov, zato lahko rečem, da nastopa subsidiarno.

V poglavju o varuhu človekovih pravic lahko omenim, da je bil ustanovljen na podlagi 159. člena *Ustave RS* in *Zakona o varuhu človekovih pravic* za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave ter nosilcev javnih pooblastil.

V poglavju človekove pravice in Sodišče evropskih skupnosti sem predstavila razvoj sodnega varstva človekovih pravic, ki je od vsega začetka temeljilo na *Evropski konvenciji o človekovih pravicah*, ki je vsebovala seznam zaščitnih temeljnih pravic ter zahtevala njihovo varstvo.

V poglavju mednarodni dokumenti človekovih pravic sem podrobno predstavila naslednje zelo pomembne listine: *Splošno deklaracijo človekovih pravic*, *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah*, *Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah*, *Konvencijo o statusu beguncev*, *Konvencijo o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk*, *Konvencijo proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja* ter *Konvencija o otrokovih pravicah*, ki se meni zdi najpomembnejša.

Poglavje Svet Evrope in človekove pravice natančno predstavlja *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah* iz leta 1950, ki je bila napisana v Svetu Evrope. Ta konvencija temelji na splošni *Deklaraciji človekovih pravic* iz leta 1948, ki jo moramo razlikovati od *Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*.

Konvencija je sestavljena iz treh delov. Pomembno poglavje sem posvetila Evropskemu sodišču za človekove pravice (ESČP), ki je bilo ustanovljeno na podlagi *Evropske konvencije o človekovih pravicah*, dodatnim Protokolom in je pričelo delovati 1. novembra 1998. Opisala sem tudi dokumente človekovih pravic kjer sem se oprla na tri temeljne zakone. Ti zakoni so: *Ustava Republike Slovenije*, *Zakon o varstvu človekovih pravic* ter *Zakon o varstvu osebnih podatkov*. Človekove pravice so v naši ustavi zelo podrobno razčlenjene, pri čemer sem opazila, da je naš ustavodajalec pri pisanju upošteval nekatere pomembne mednarodne dokumente o človekovih pravicah, najbolj pa *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah*. Naša ustava ureja najpomembnejše pravice v naslednjih členih: 14, 17, 18, 19, 20, 21 in nato skoraj do 65. člena. Nekatere od med njimi sem natančno opisala in sicer pravico do nedotakljivosti stanovanja (36. člen ustave), pravico do zasebne lastnine (33. člen), pravico do pravnega sredstva (25. člen) in pravico do svobode izražanja (39. člen).

Poglavje o varstvu osebnih podatkov govori o slovenski ureditvi varstva osebnih podatkov, ki pravi, da je pravica do zasebnosti kot temeljno jamstvo varstva osebnih podatkov poleg neposredne uporabnosti 8. člena Evropske konvencije v slovenskem pravnem redu zajamčena z ustavo v 35. členu: »zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic«.

Omenila bom tudi *Zakon o varstvu osebnih podatkov*, ki to področje ureja od leta 2004, ko je bil sprejet. Namen tega zakona je varovanje posameznikove zasebnosti pri obdelavi osebnih podatkov, ne glede na to ali gre za javni ali zasebni sektor. Opisala bom tudi pravice posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov.

V poglavju *Zakona o varuhu človekovih pravic* bom predstavila našo zakonsko ureditev položaja varuha človekovih pravic. Ta zakon obsega 59. členov, veljati pa je začel leta 1994. Z dnem začetka delovanja varuha človekovih pravic je prenehal delovati Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Varuh opravlja delo s sredstvi, ki mu jih v državni proračun določi državni zbor Republike Slovenije. Po poteku mandatne dobe je lahko ista oseba, ki mora biti slovenski državljan, ponovno izvoljena na to funkcijo.

V zadnjem poglavju poročila varuha/varuhinje človekovih pravic v letih od 2000 do 2007 sem podrobno opisala poročila. Ta poročila varuh vsako leto pripravi ter predstavi zakonodajnemu organu in javnosti in so lahko učinkovito sredstvo za doseg potrebni ukrepov in sprememb na področju varstva človekovih pravic ter temeljnih svoboščin, s čimer varuh vpliva na razvoj splošne pravne kulture v državi. Do leta 2005 je bil varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek, od leta 2006 dalje pa je nova varuhinja po poklicu je psihijatrinja, dr. Zdenka Čebašek Travnik. Njena naziv je vzburil močne razprave v slovenski javnosti, o tem je bilo tudi nekaj povedanega v članku iz časopisa Pravna praksa.

Letno poročilo o svojem delu, ugotovitvah o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji in o pravni varnosti državljanov mora varuh predložiti DZ do 30. septembra za preteklo leto. Povzetek poročila lahko varuh osebno predstavi na seji DZ. Poročila so objavljena tudi na spletni strani www.varuh-rs.si, kjer si jih vsakdo lahko ogleda. Ta poročila so zelo obsežna, obsegajo tudi do 280 strani, dotikajo predvsem socialne problematike v današnjem svetu. Vsa imajo

skoraj enako sestavo, in sicer so sestavljena iz 15. problemskih točk. Med seboj se razlikujejo po številu prejetih pobud v določenih letih. V tabelah sem ponazorila tudi primerjavo števil zaključenih zadev po področjih v letih od 2001 do 2007:

- Ustavne pravice: največ zaključenih zadev v letu 2006 (8136), najmanj pa v letu 2001 (67)
- Omejitev osebne svobode: največ zaključenih zadev leta 2001 (196), najmanj pa v letu 2002 (116)
- Socialna varnost: največ zaključenih zadev leta 2001 (494), najmanj pa 2005 (325)
- Delovnopravne zadeve: največ zaključenih zadev 2001 (192), najmanj 2003 (140)
- Upravne zadeve: največ leta 2002 (520), najmanj leta 2007 (293)
- Sodni in policijski postopki: največ zaključenih zadev v letu 2001 (921), najmanj leta 2007 (636)
- Okolje in prostor: največ zaključenih zadev v letu 2001 (124), najmanj pa v letu 2006 (82)
- Gospodarske javne službe: največ zaključenih zadev v letu 2007 (94), najmanj pa v letu 2001 (58)
- Stanovanjske zadeve: največ zaključenih zadev v letu 2005 (140), najmanj pa v letu 2007 (91)
- Diskriminacija: največ zaključenih zadev v letu 2006 (42), najmanj pa v 2004 (21)
- Pravice otrok: največ leta 2007 (241), najmanj pa v letu 2002 (40)

2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC

2.1 POJEM ČLOVEKOVIH PRAVIC IN SVOBOŠČIN

V pravnem pomenu so človekove pravice s pravnimi pravili urejena upravičenja posameznika v razmerju do državne oblasti. Poglavitna značilnost človekove pravice pa ni samo upravičenje, temveč tudi njeno pravno varstvo, ki ga običajno označujemo kot iztožljivost. Na drugi strani pa pravica posameznika preprečuje drugim (posebej državnim organom) poseganje vanjo in s tem njeno kršitev. S tega vidika pomenijo človekove pravice in svoboščine omejevanje državne oblasti, še posebej varstvo pred njeno arbitrarnostjo. Posebej pomembno je, da so urejene z ustavo kot najvišjim pravnim aktom. Med pravicami in svoboščinami lahko razlikujemo človekove in državljske pravice. Prve so tiste, ki jih ima vsak človek, neodvisno od njegovega pravno političnega statusa. Državljske pa ima le državljan, to pomeni oseba z državljanstvom določene države, ne pa tudi tujec. Pojemovno se razlikujemo tudi med pravicami in svoboščinami. To razlikovanje izvira iz racionalističnega pojmovanja naravnega prava in države kot posledice družbene pogodbe. Svoboščine naj bi bile področje suverenosti človeka, ki z družbeno pogodbo ni bilo postavljeno pod varstvo države, pravice pa naj bi omogočale človeku nasproti državi pravovarstveni zahtevek, pravico do tožbe in izvršbe. (Grad in Kaučič, 2008, str. 97, 98)

2.2 NARAVA IN POMEN ČLOVEKOVIH PRAVIC

V filozofski, pravni in politični doktrini se človekovim pravicam pripisujejo naslednje lastnosti:

1. **Temeljnost:** človekove pravice so temelj vsem ostalim pravicam.
2. **Splošnost oz. univerzalnost:** človekove pravice pripadajo vsem ljudem in o njih odloča v elementarnem obsegu in pod pogojem svobodne odločitve posameznikov, obči konsenz.
3. **Vežanost na človeka:** človekove pravice pripadajo človeku že po naravi kot posamezniku.
4. **Neodtujljivost:** človekove pravice so eksistenčno povezane s človekom, zato jih ni mogoče odtujiti.
5. **Absolutnost:** pomeni, da imajo človekove pravice kot celota vseobsežno eksistenco, na eni strani pa to pomeni njihovo veljavo erga omnes– človekove pravice v svoji posamični eksistenci niso absolutne.
6. **Deklarativna narava artikulacije:** ker so človekove pravice dane človeku že po naravi, jih je mogoče pravno le drugače deklarirati in ne konstitirati.
7. **Moralnost:** izvor človekovih pravic je v sferi človekove naravnosti

8. **Politična narava:** vsaka človekova pravica ima svojo politično težo, saj v korist posameznika omejuje politično oblast oz. se uresničuje v okviru politično konsistuirane družbe.
9. **Pravnost:** za učinkovito zagotavljanje človekovih pravic v družbi morajo biti te pravice pravno določene in zavarovane.

Vse navedene lastnosti človekovih pravic so v človeškem pogledu lahko subjektivne in relativne. Relativna vrednost nas v okviru človeškega sveta opozarja na relativnost človekovih pravic. To pomeni, da te pravice niso univerzalne, samoumevne, dane pa so že po sami naravi. Človekove pravice so dandanes sestavni del ustavne ureditve, ki uveljavlja sodobni koncept demokracije (zahodnega tipa). Kljub raznolikosti institucij, postopkov in drugih značilnosti sodobnih demokratičnih držav, tvorijo človekove pravice skupno demokratično jedro, ki je prisotno v vseh demokracijah, ki jih priznava zahodni svet. To jedro je odraz ideologije političnega liberalizma, ki se kaže v zagotavljanju temeljnih liberalnih pravic posameznikov. Ustave posameznih demokratičnih držav vsebujejo več ali manj socialnih, kulturnih in drugih temeljnih človekovih pravic, ki vplivajo na značilnost ustavnih ureditev, pravice pa ne zaznamujejo ustavne ureditve. V takšnem pogledu so človekove pravice za obstoj demokratične ureditve v obsegu skupnega jedra dejansko nepogrešljive. Klasične liberalne pravice, kot so pravice do življenja, dostojanstva oz. osebne integritete, zasebne lastnine, svobode misli ... niso v funkciji varstva temeljnih dobrin posameznika, ampak so v funkciji legitimiranja demokratične državne oblasti in v funkciji tržnega gospodarstva.

2.3 ČLOVEKOVE PRAVICE V ODNOSU MED POSAMEZNIKOM IN DRUŽBO

Poudarjeno je, da so človekove pravice izredno pomembna vrednota modernega demokratičnega sveta. Pretirani individualizem in materializem vodita v izgubo moralnega občutka za človečnost ter občutka sočutja in solidarnosti, v nepremišljeno in škodljivo ravnanje z naravo ter pretirano prilagajanje družbenih norm osebnim materialnim interesom ali vedno večje število pravnih kršitev, ki so s takšnim interesom neposredno ali posredno motivirane. Pravna država in človekove pravice, kot njena ključna sestavina, s svojimi mehanizmi nikakor ne morejo razrešiti vseh pomembnejših družbenih neskladij in konfliktov. Varstvo človekovih pravic se v kompleksni sodobni družbi vedno bolj sooča s problemi visoke stopnje depersonalizacije pravnih postopkov in visokimi stroški postopkov. Vse to pa ne pomeni, da se je treba pravni državi in njenim mehanizmom odpovedati. Gre za vprašanje morale in pravne kulture. Človekove pravice, demokracija in pravna država se lahko uveljavljajo le v moralno dozorelem okolju ter v okolju, v katerem se pravno mišljenje ne kaže le v sprožanju in uspešnem vodenju pravnih postopkov, ampak tudi v takšni zavesti o pravicah in dolžnosti, ki se kaže v človekovem spoštovanju, v primeru nastalih sporov pa išče poti do teh pravic in dolžnosti v večji meri izven

institucionalnih (upravnih, sodnih) okvirov. Institucionalni pravni spor (pred sodiščem), ki praviloma vodi v situacijo, v kateri je ena stran zmagovalec in druga poraženec, je smiseln in družbeno produktiven kot zadnja možnost oz. sredstvo iskanja pravice ali pravičnosti in ne kot ideološki obrazec, ki ljudi zapeljuje v svet prava. V tem pogledu se naučimo marsikaj od tradicionalnih pravnih kultur, ki poudarjajo predvsem načelo izogibanja sporom ter načelom iskanja spravne rešitve že v nastalem (pravnem) sporu.

Človekove pravice in druge bistvene prvine modernega prava (pravne države) je zato treba razumeti in udejanjati v danih institucionalnih okvirih (ustavne) demokracije in sodobnega mednarodnega prava, hkrati pa jih, kot rečeno, razvijati v njihovem pozitivnem duhu ter varovati predvsem tudi s pomočjo takšnih moralnih in pravnih postopkov, ki preprečujejo pravne spore oz. iščejo njihove rešitve v neinstitucionalni (nedržavni) sferi ki ob priznavanju svobode posameznika krepijo tudi družbeno pripadnost in solidarnost. (Cerar et al., 2002, str. 29)

3 OZN IN RAZVOJ VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC, OHRANJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

3.1 NASTANEK OZN

Razprave o ponovni ustanovitvi globalne organizacije so se kljub neslavnemu propadu Društva narodov, začele ob razmahu druge svetovne vojne. Niti *Atlantska listina*, sprejeta 12. avgusta 1941, niti Deklaracija združenih narodov iz dne, 1. januarja 1942 nista omenjali mednarodne organizacije, katere področje delovanja bi bilo ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

Temeljni razlog za to je bil dvom ameriškega predsednika Roosevelta o nujnosti ustanovitve takšne organizacije. Roosevelt je menil, da bi vzpostavitev česarkoli, kar bi vodilo k oživljanju Društva narodov, naletelo na negativne reakcije v ZDA. Prepričan je bil, da je organiziranost na področju ohranitve mednarodnega miru in varnosti nepraktična, saj bi bilo vanjo vključenih preveč držav, tudi tistih »manj pomembnih«. Zavzemal se je, da bi štiri največje sile (ZDA, Sovjetska zveza, Velika Britanija in Kitajska) prevzele vlogo svetovnih policistov. Sovjetska zveza in Velika Britanija sta v načelu podprli Rooseveltov predlog, vendar se je Churchill zavzemal tudi za oblikovanje regionalnih svetov, enega za Evropo, enega za Ameriko ter enega za Pacifik. V Veliki Britaniji je ideja o širšem telesu za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti začela dobivati čedalje večjo podporo, se je v ZDA ožja administracija ameriškega zunanjega ministrstva glede tega vprašanja razdelila. Roosevelt je bil pripravljen sprejeti kompromis, ki je pomenil nadgradnjo njegovega predloga s Churchillovo idejo regionalnih svetov. V ameriškem zunanjem ministrstvu je to idejo podprl namestnik ameriškega zunanjega ministra Welles. Na moskovski konferenci oktobra 1943 sta bila Rooseveltov načrt ter ideja o regionalnih svetih predstavljena Stalinu, ki se do predlogov ni opredelil, čeprav se mu je zdela ideja o regionalnih svetih, vsaj po pričevanjih opazovalcev sodeč, sprejemljiva. (Cerar et al., 2002, str. 33 ,34)

3.2 OZN IN VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Dejstvo, da so človekove pravice omenjene v Ustanovni listini nam danes ne pomeni nič posebnega, le omemba človekovih pravic v »Ustavi« sodobne mednarodne skupnosti pomeni pravi mejnik v sodobni zgodovini. Do San Francisca človekove pravice niso bile omenjene v mednarodnih pogodbah. Zasluga za to, da so se človekove pravice sploh pojavile v UL¹ je v ameriških nevladnih organizacijah.

¹ Ustanovna listina

3.3 ZGODOVINSKI PREGLED NASTANKA TEMELJNIH DOKUMENTOV NA PODROČJU VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Z določilom UL, po katerem generalna skupščina pripravlja študije in sprejema priporočila z namenom, »da se spodbujata progresivni razvoj mednarodnega prava in kodifikacija tega prava« ter »da se premagajo uveljavljati človekove pravice in temeljne svoboščine za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero« je generalna skupščina že od nastanka OZN vplivala na razvoj in kodifikacijo pravnih norm na področju spoštovanja temeljnih človekovih pravic. Prvi in najodmevnejši prispevek je bil sprejem *Splošne deklaracije človekovih pravic* 10. decembra 1948, ki je prevedena v več kot 200 jezikov. Da je bil ta dogovor zelo pomemben, kaže dejstvo, da je 10. december razglašen za svetovni dan človekovih pravic.

Splošna deklaracija človekovih pravic je bila sprejeta kot izraz skupnih ciljev in želja, kot vizija sveta, takšnega, kakršnega bi si mednarodna skupnost želela, vendar je bila pot do njenega sprejetja prej kot lahka. Med temi dokumenti moram omeniti še dva pomembna pakta: *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah* ter *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*. Sama vsebina teh dveh paktov je zelo pomembna, predvsem 1. člen v obeh pogodbah, ki pravico do samoodločbe opredeljuje kot univerzalno pravico in poziva države, da jo spoštujejo ter zagotavljajo njeno izvajanje v praksi. 3. člen v obeh paktih omenja enakost med moškimi in ženskami glede uživanja človekovih pravic. *Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah* priznava pravico do dela, delovanja v sindikatih, socialnega varstva, pomoči družini, ustrezne življenjske ravni, zdravja, izobraževanja in pravic do udeležbe v kulturnem življenju.

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah pa zagotavlja varstvo pravice do življenja, varuje pred mučenjem, nečloveškim ravnanjem in suženjstvom, ki ga tudi prepoveduje, določa, da nihče ne sme biti arbitrarno zaprt in da je treba z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, ravnati humano, zagotavlja svobodo gibanja in izbire domicila ter enakost pred zakonom, prepoveduje nelegalno vmešavanje v posameznikovo zasebnost, varuje pravico do svobode mišljenja in veroizpovedi, svobode izražanja in javnega nastopanja, priznava svobodo združevanja ter pravico do poroke in družine, zagotavlja načelo enakih pravic in dolžnosti zakonskih partnerjev, določa pogoje za zaščito otrok ter poziva k varstvu etičnih, verskih in jezikovnih manjšin. (Cerar, 2002, str. 41, 42)

4 NEFORMALNI MEHANIZMI VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC – OMBUDSMAN IN VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

4.1 NASTANEK IN RAZVOJ INSTITUCIJE OMBUDSMANA

Beseda »ombudsman« je švedskega izvora ter pomeni »zastopnik, pooblaščenec«. Prvega pooblaščenca je imenoval švedski kralj Karl XII. že leta 1713. Karl XII. se je po bitki pri Poltavi, kjer ga je leta 1712 porazil ruski car, zatekel na turški dvor, kjer je bil več let gost »po sili razmer« (azilant²). Začasni ombudsman je bil očitno uspešen, saj je postal stalni kraljevi pooblaščenec, vendar pa še ne ombudsman v današnjem pomenu. Ustavna pravica švedskega parlamenta, da imenuje svojega ombudsmana, ki si jo je izboril po sporu s kraljem z ustavo iz leta 1809, pomeni ustanovitev prvega pravega ombudsmana. Švedski ombudsmani kot leto ustanovitve štejejo 1810, ko je bil imenovan in je začel z delom prvi parlamentarni ombudsman.

Danski model ombudsmana, ki se je od finskega in švedskega razlikoval po tem, da je izključeval nadzor nad sodniki, je bil vzorčni model za večino kasnejših zahodnoevropskih ombudsmanov. Za ombudsmane na območju Srednje in Vzhodne Evrope, Azije, Afrike in Južne Amerike je značilno, da dajejo večji poudarek na varstvo človekovih pravic in uresničevanja konvencij s tega področja. Nekateri ombudsmani, zlasti v Afriki in Južni Ameriki, pa so med svoje naloge dobili tudi boj proti korupciji. Na območju Balkana so značilni t. i. »postkonfliktni« ombudsmani (BiH, Kosovo).

4.2 RAZVRSTITEV OMBUDSMANOV

Ombudsmane delimo na štiri glavne skupine:

1. Parlamentarni ombudsman: deluje na območju celotne države, zato ga nekateri imenujejo tudi nacionalni ombudsman. Ustanovi se na podlagi ustave ali zakona, v postopkih imenovanja sodeluje tudi izvršilna oblast (predsednik države ali vlada) ali kombinacija obeh.
2. Poseben ombudsman: varujejo posebne cilje skupin prebivalcev. Lahko jih imenuje parlament, najpogosteje pa so v rangi vladnih organov. Sem uvrščamo posebne ombudsmane v skandinavskih državah, ki jih imenuje vlada.

² politični pribežnik

3. Regionalni, lokalni in mestni ombudsmeni: imenuje jih lokalna oblast, delujejo na ravni lokalnih skupnosti, neodvisno od državnih organov.
4. Ombudsmeni zasebnega sektorja: ti nadzirajo nevladne organe in se financirajo iz nevladnih sredstev. Nekateri takšne ombudsmane imenujejo tudi nepravi ali kvazi ombudsmeni. Ustanovijo jih veliki zasebni ponudniki določenih storitev, ki želijo na ta način svoje uporabnike prepričati, da so zainteresirani za visoko raven svojih storitev in za resno obravnavanje njihovih pritožb.

4.3 OMBUDSMAN IN CIVILNA DRUŽBA

Ombudsmeni in civilnodružbene organizacije imajo na področju človekovih pravic veliko skupnega. Oboji se zavzemajo za posameznikove pravice ter izvajajo pritisk na državne organe, kadar jih le-ti kršijo. V tem pomenu so ombudsmeni in nevladne organizacije naravni zavezniki, skupaj z mediji, s pomočjo katerih izvajajo pritisk na oblast. Ombudsmeni imajo pomembno vlogo kot posredniki, vendar ne le med posamezniki in državnimi organi, ampak tudi med organizacijami civilne družbe in državnimi organi. Ombudsman mora biti nevtralen, obravnavati mora argumente z istimi merili na podlagi ustave in sistema varstva človekovih pravic, ne glede na to, kdo jih uveljavlja. Pojavlja se aktualno vprašanje glede ustanavljanja posebnih ombudsmanov in sicer na področjih, kjer bi v prvi vrsti morale delovati organizacije civilne družbe. To je značilno še posebej za otroškega varuha, varuha za pravice žensk, invalidov, starostnikov in podobno.

4.4 OMBUDSMANI IN ČLOVEKOVE PRAVICE

Lahko rečemo, da človekove pravice dobivajo vse bolj pomembno vlogo v mednarodnih odnosih. Stopnja spoštovanja človekovih pravic je med najpomembnejšimi kriteriji za sprejem posameznih držav v regionalna združenja, kot so Svet Evrope, Evropska Unija in NATO. Svetovna konferenca o človekovih pravicah (Dunaj 1993) je utrdila spoznanje, da obstoječega korpusa človekovih pravic na normativni ravni ni treba pomembneje širiti, ampak uveljavljati načela njihove univerzalnosti in nedeljivosti, najbolj pa okrepiti mehanizme za njihovo uresničevanje.

4.5 POSEBNOST DELA OMBUDSMANOV

Poudariti moram, da ombudsman ni državni organ, ki bi lahko odločal in ukazoval, vendar je njegova moč v prepričljivosti argumentov, s katerimi utemeljuje svoje predloge. Značilnosti vsakega ombudsmana je, da ni redni pritožbeni organ in ne nadomešča drugih državnih organov in pritožbenih poti. Ukrepa le, kadar redne pritožbene poti ni ali ni dovolj učinkovita. Zato pravimo, da nastopi vedno subsidiarno, šele potem, ko se je posameznik s pritožbo obrnil na organ, ki je na 1. stopnji odločal o njegovih pravicah, kar pomeni, da mora v javnem sektorju vedno obstajati pritožbena pot in če ta ni učinkovita ali posameznik z njo ni zadovoljen, se lahko obrne na ombudsmana.

4.6 VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

Varuh človekovih pravic je bil ustanovljen na podlagi 159. člena Ustave RS in *Zakona o varuhu človekovih pravic za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin* v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. *Zakon o varuhu človekovih pravic* je bil sprejet po rednem zakonodajnem postopku v DZ leta 1993. Predlagatelj zakona ni bila vlada, kot pri večini zakonskih projektov, ampak posamezen poslanec. Slovenski zakon o varuhu je postal vzorčni primer za uspešen zakonski model praktično v vseh državah na prehodu v Srednji in Vzhodni Evropi, saj je bil edinstven med tovrstnimi zakoni na tem območju. Številne slovenske rešitve so vključene v zakonske projekte ombudsmanov v BiH, Makedoniji, Albaniji, Srbiji, Bolgariji in v drugih državah.

Varuh lahko preiskuje primere nezakonitega ali nepravilnega dela državnih organov in se pri svojem delu ravna po določilih ustave in mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Zakoni namenoma niso navedeni, saj jih varuh ne upošteva, če oceni, da so v nasprotju z ustavo ali ratificiranimi mednarodnimi pogodbami. To oceno mora dovolj prepričljivo utemeljiti. (Rovšek et al., 2002, str. 142, 143). Varuh je pri svojem delu neodvisen in samostojen. Sredstva za delo varuha določi DZ v državnem proračunu.

Poznamo tudi evropskega varuha človekovih pravic, ki ga ureja 195. člen Pogodbe o Evropski skupnosti. Varuh je pristojen za sprejemanje pritožb državljanov Unije, ali fizičnih, ali pravnih oseb s prebivališčem ali sedežem v eni izmed držav članic glede nepravilnosti pri dejavnosti institucij ali organov skupnosti, razen sodišča in sodišča 1. stopnje pri opravljanju njune sodne funkcije. Varuh je torej nadzorni organ, ki nadzira institucije in organe Evropske skupnosti. Zanj velja tudi nezdružljivost funkcije z drugimi funkcijami in dejavnostmi. Podrobneje položaj in delovanje ureja statut. Evropskega varuha človekovih pravic predvideva tudi ustava. (Grad et al., 2007, str. 294).

5 ČLOVEKOVE PRAVICE IN SODIŠČE EVROPSKIH SKUPNOSTI

5.1 VLOGA IN POMEN SODIŠČA EVROPSKIH SKUPNOSTI

Sodno varstvo je temeljilo od vsega začetka na *Evropski konvenciji o človekovih pravicah*, ki je vsebovala seznam zaščitenih temeljnih pravic ter zahtevala njihovo varstvo. Sodišče Evropskih skupnosti (SES) se pri svojem delu ni moglo opreti na dokument te vrste. Izvirne so bile mnoge pogodbe, zlasti Pariška pogodba o ustanovitvi *Evropske skupnosti za premog in jeklo* (ESPJ), omejene izključno na gospodarsko povezovanje posameznih držav in niso vsebovale nobenih omemb politične unije ali človekovih pravic, ki so kot akterji skupnosti zavračali vsakršno povezavo z varstvom človekovih pravic, ki naj ne bi bilo predmet sodnega varstva na ravni skupnosti.

Deset let kasneje, konec šestdesetih letih, je v skupnosti že veljalo načelo nadrejenosti, obenem pa v Evropski gospodarski skupnosti ni več prevladovala bojazen, da bo delovanje skupnosti preveč omejeno zaradi morebitne samovolje držav članic, ki bi lahko ogrožala enotnost pravnega reda Skupnosti. (Grilc et al., 2002, str. 72)

5.2 OBSEG SODNEGA VARSTVA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Razločevati moramo med dvema razsežnostima, na eni strani je obseg in vrste posameznih pravic, ki jim sodišče Evropskih skupnosti prizna sodno varstvo, na drugi pa domet sodne pristojnosti sodnega varstva. Sodišče se pri obravnavi človekovih pravic opira poleg določb *Pogodbe o ustanovitvi* na ustavne tradicije držav članic in *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah*. Poleg konvencije se lahko sklicuje tudi na druge mednarodne dokumente. Sodišče evropskih skupnosti želi na eni strani ohraniti avtonomnost pri svojem vsebinskem odločanju, na drugi strani pa konvencijo in druge vire obravnava samo kot osnovno izhodišče, ki ga po potrebi lahko preseže in zagotovi »višji« standard varstva posamezne pravice oz. zagotovi tudi spoštovanje tistih pravic, ki pod ostalimi varstvenimi mehanizmi niso dovolj zaščiteni.

6 MEDNARODNI DOKUMENTI ČLOVEKOVIH PRAVIC

6.1 SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Organ: Generalna skupščina Združenih narodov
Sprejeta: 10. 12. 1948

Deklaracija je sestavljena iz 30 členov. V preambuli piše, kaj pomeni ta deklaracija, in pravi, da sta zanikanje in teptanje človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest, in ker je bila stvaritev sveta, v katerem bi imeli vsi ljudje svobodo govora in verovanja in v katerem ne bi živel v strahu in pomanjkanju, spoznana za višje prizadevanje človeštva. Ker je nujno potrebno, da se človekove pravice zavarujejo z močjo prava, da človek ne bi bil prisiljen zatekati se v krajni sili k uporabi zoper tiranijo ali nasilje, ker je nujno potrebno pospeševati razvoj prijateljskih odnosov med narodi, ker so vse države članice zavezale, da bodo v sodelovanju z Združenimi narodi, pospeševale splošno in resnično spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

1. člen govori o tem, da se vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so za razumom in vestjo, zato bi morali ravnati drug z drugim kakor bitje.

2. člen govori o tem, da je vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično in drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

7. člen je pomemben, ker govori, da so vsi ljudje pred zakonom enaki. Vsi imajo pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo, ki bi kršila to deklaracijo, kakor tudi pred vsakim škovanjem k takšni diskriminaciji.

16. člen govori o zakonski zvezi, 21. člen o pravici do sodelovanja pri opravljanju javnih zadev, 23. člen o pravici do dela in proste izbire zaposlitve, ...

6.2 MEDNARODNI PAKT O EKONOMSKIH, SOCIALNIH IN KULTURNIH PRAVICAH

Organ: Generalna skupščina Združenih narodov
Sprejem: 16. 12. 1966
Datum uveljavitve: 3. 1. 1976
Datum uveljavitve v RS: 17. 7. 1992

Pakt je sestavljen iz 5. delov, vsebuje pa 31. členov. V preambuli je zapisano, kaj so se države pogodbenice dogovorile in sicer, pravi, da so se v prepričanju, da pomeni po načelih, razglašeni v *Ustanovni listini ZN*, priznanje dostojanstva, ki je prirojeno vsem členom človeške družine, ter priznanje njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu. V spoznanju, da imajo ljudje te pravice iz dostojanstva, ki je prirojeno človekovi osebnosti, v

prepričanju da nalaga *Ustanovna listina ZN* državam obveznost pospeševati splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin

- I. del: v 1. členu govori o tem, da imajo vsi narodi pravico do samoodločbe, s to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.
- II. del: v 2. členu navaja, da se vsaka država pogodbenica pakta zavezuje, da bo sama ter z mednarodno pomočjo in sodelovanjem, zlasti na ekonomskem in tehničnem področju, v največji možni meri izkoristila vire, s katerimi razpolaga, in z vsemi ustreznimi sredstvi, všteti zlasti zakonodajne ukrepe, skrbela da bi bilo postopoma doseženo polno uresničenje pravic, ki so priznane v paktu.
- III. del: v 6. členu govori, da države pogodbenice pakta priznavajo pravico do dela, ki obsega pravico do možnosti zaslužka s svobodno izbranim ali sprejetim delom, ter jo z ustreznimi ukrepi varujejo.
- IV. del: 16. člen govori, da se države pogodbenice pakta zavezujejo, da bodo po določbah njegovega dela poročale o svojih ukrepih za zagotovitev spoštovanja v paktu priznanih pravic in o napredku, ki so ga pri tem dosegle.
- V. del: 27. člen govori o veljavnosti, in sicer da pakt začne veljati 3 mesece po dnevu, ko prejme generalni sekretar ZN 35. ratifikacijsko ali pristopno listino. V 31. členu navaja, da je pakt pisan v besedilih (angleškem francoskem, kitajskem, ruskem, španskem), ki so enako avtentična in deponirana v arhivu ZN.

6.3 MEDNARODNI PAKT O DRŽAVLJANSKIH IN POLITIČNIH PRAVICAH

Organ: Generalna skupščina ZN

Sprejem: 16. 12. 1966

Datum uveljavitve: 23. 3. 1976

Datum uveljavitve v RS: 17. 7. 1992

Pakt je sestavljen iz 53. členov ter iz petih delov. V preambuli govori v prepričanju, da pomeni po načelih, razglašeni v *Ustanovni listini ZN*, priznanje dostojanstva, ki je prirojeno vsem članom človeške družine, ter priznanje njihovih enakih in neodtujljivih pravic, temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu, v spoznanju, da te pravice

izvirajo iz dostojanstva, ki je prirojeno človekovi osebnosti, v prepričanju, da nalaga *Ustanovna listina ZN* državam obveznost pospešenosti splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

V I. delu: v 1. členu govori, da imajo vsi narodi pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.

V II. delu: v 2. členu govori, da se države pogodbenice pakta zavezujejo, da bodo spoštovale in vsem ljudem, ki so na njihovem ozemlju in pod njihovo pristojnostjo zagotovile v tem paktu priznane pravice, brez razlikovanja zaradi rase, barve, spola, jezika ali vere, političnega ali drugega prepričanja, narodnega ali socialnega porekla, premoženja, rojstva ali kakršne druge okoliščine.

V III. delu: v 6. členu govori o genocidu, kar pomeni odvzem življenja. Za zločin genocida velja, da nobena odločba tega člena ne daje državi, ki je pogodbenica pakta, pravice, da bi se kakorkoli otegnila katerikoli obveznosti, ki jo je prevzela po *Konvenciji o prepričevanju in kaznovanju zločina genocida*. 27. člen govori o manjšinskem varstvu, 26. člen enakosti pred zakonom, 25. člen o javnih zadevah, 24. člen o varstvu otrok, 23. člen o družini, 21. člen o pravici do mirnega zbiranja, 20. člen o hujskanju k nacionalnem sovraštvu.

V IV. delu: 28. člen govori o ustanovnem odboru, 30. člen, o tem, kdaj nastopijo prve volitve, 31. člen o sestavi odbora, 39. člen o izvolitvi biroja, 40. člen o poročilih, 42. člen o spravnih komisijah, 44. člen o določbah za izpolnjevanje.

V V. delu: 46. člen govori o razlagi določbe.

V VI. delu: 48. člen govori o odprtosti pakta, za podpis vsaki članici ZN, 49. člen govori o veljavnosti pakta, 50. člen o veljavnosti določb brez omejitve ali izjeme, 52. člen o obvestilu generalnega sekretarja ZN, 53. člen o jeziku, v katerem je pakt napisan.

6.4 KONVENCIJA O STATUSU BEGUNCEV

Organ: Diplomatska konferenca ZN o statusu beguncev

Sprejem: 28. 7. 1951

Datum uveljavitve: 22. 4. 1954

Datum uveljavitve v RS: 17. 7. 1992

Konvencija je sestavljena iz preambule, splošnih določb, pravnega statusa, pridobitne zaposlitve, blaginje, upravnih ukrepov, izvršilnih in predhodnih določb ter končnih določb. Konvencija vsebuje 46 členov.

I: v splošnih določbah je v 1. členu opredeljen izraz begunec, v tem smislu se izraz uporablja za vsako osebo, ki velja za begunca v skladu z aranžmajema z dne, 12. 5. 1926 in 30.6. 1928, ali v skladu s konvencijama iz dne 8. 10. 1963 in 10. 2. 1938, s protokolom iz dne 14. 9. 1939, ali pa v skladu z *Ustavo mednarodne organizacije za begunce*. 3. člen govori o nediskriminaciji, 4. člen o veroizpovedi, 5. člen človekovih pravicah, danih neodvisno od te konvencije, 9. člen o začasnih ukrepih, 10. člen o neprekinjenosti prebivanja, 11. člen o mornarjih beguncih (begunci, ki so redno zaposleni kot člani posadke na ladji, ki pluje pod zastavo države pogodbenice).

II: pravni status; 12. člen govori o osebnem statusu (določi se po pravu begunčevega domicila, ali če tega nima, po pravu države njegovega prebivališča), 13. člen govori o premičnem in nepremičnem premoženju, 15. člen pravici do združevanja, 16. člen nastopu na sodišču.

III: pridobitna zaposlitev; 17. člen govori o plačani zaposlitvi, 18. člen o samozaposlitvi, 19. člen o svobodnem poklicu.

IV: blaginja; 20. člen govori o omejevanju, 21. člen o nastanitvi, 23. člen pa o javni pomoči.

V: upravni ukrepi: 25. člen upravna pomoč, 26. člen svoboda gibanja, 27. člen osebni dokumenti (izdaja osebnega dokumenta vsakemu beguncu, ki je na ozemlju države pogodbenice), 28. člen potne listine, 29. člen finančne obveznosti, 30. člen prenos premoženja, 32. člen izgon (države pogodbenice begunca, ki je zakonito na njihovem ozemlju, izženejo le, če za to obstajajo razlogi nacionalne varnosti ali javnega reda). 33. člen prepoved izгона in zavračanja (refoulement), ki pravi, da nobena država pogodbenica na nikakršen način begunca ne bo izgnala ali prisilno vrnila na meje ozemlja, kjer bi bila njegovo življenje ali svoboda ogrožena zaradi njegove rase, vere, državljanstva, pripadnosti neki določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju, 34. člen govori o naturalizaciji.

VI: izvršilne in predhodne določbe; 35. člen sodelovanje državnih oblasti z ZN, 37. člen razmerje s prejšnjimi konvencijami.

VII: končne določbe: 38. člen reševanje sporov, 39. člen podpisovanje, ratifikacija in pristop, 40. člen določba o ozemeljski uporabi, 44. člen odpoved (vsaka država pogodbenica lahko kadarkoli odpove to konvencijo z notifikacijo, naslovljeno na generalnega sekretarja ZN).

6.5 KONVENCIJA O ODPRAVI VSEH OBLIK DISKRIMINACIJE ŽENSK

Organ: Generalna skupščina ZN

Sprejem: 18. 12. 1979

Datum uveljavitve: 3. 9. 1981

Datum uveljavitve v RS: 17. 7. 1992

Države pogodbenice te konvencije ugotavljajo, da *Ustanovna listina ZN* ponovno potrjuje vero v temeljne človekove pravice, dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti ter v enakopravnost moških in žensk. Države pogodbenice so zaskrbljene zaradi dejstva, da so v razmerah siromaštva hrana, zdravstveno varstvo, izobraževanje, usposabljanje in zaposlovanje ženskam najmanj dostopni. Države so prepričane, da bo nova mednarodna ekonomska ureditev, ki bo temeljila na enakosti in pravičnosti, znatno prispevala k uresničitvi enakosti moških in žensk. Zavedajo se tudi, da je za uresničitev popolne enakosti moških in žensk potrebno spremeniti tradicionalni vlogi moških kot tudi žensk v družini in družbi. (Grilc et al., 2002, str. 315, 316).

Konvencija je sestavljena iz 6. delov, ki vsebujejo 30 členov.

I. del: v 1. členu predstavi izraz »diskriminacija« žensk, ki označuje vsakršno razlikovanje, izključevanje ali omejevanje na podlagi spola, katerega posledica ali namen je ogroziti ali onemogočiti ženskam priznavanje, uresničevanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ne glede na njihov zakonski stan, na podlagi enakosti moških in žensk, na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in državljskem ali na kateremkoli drugem področju.

II. del: v 9. členu navaja, da bodo države pogodbenice podelile ženskam enake pravice kot moškim, da pridobijo, spremenijo ali obdržijo svoje državljanstvo. (Grilc et al., 2002, str. 320). 6. člen: države pogodbenice bodo sprejele vse primerne ukrepe, vključno z zakonodajnim, za preprečevanje vseh oblik trgovine z ženskami ter izkoriščanje prostitucije žensk. (Grilc et al., 2002, str. 320)

III. del: 10.člen govori o tem, da bodo države pogodbenice sprejele vse primerne ukrepe za odpravo diskriminacije žensk, da bi jim zagotovile enake pravice do izobraževanja kot moškim in sicer:

- enake pogoje glede poklicnega uspeha in usmerjanja, glede možnosti za učenje in pridobitev diplom v izobraževalnih ustanovah
- dostop do enakih učnih programov, enakih izpitov in učnega osebja z enakimi kvalifikacijami
- enake možnosti za štipendiranje in druge vrste pomoči za študij brez obveznosti vračila , ... (Grilc et al., 2002, str. 322)

12. člen pravi, da bodo države pogodbenice sprejele primerne ukrepe za odpravo diskriminacije žensk na področju zdravstvenega varstva, da bi na temelju enakopravnosti žensk in moških zagotovile dostop do zdravstvenih storitev, vključno s tistimi, ki se nanašajo na načrtovanje družine. (Grilc et al., 2002, str. 234)

IV. del: 15. člen govori o tem, da bodo države pogodbenice ženskam in moškim priznale enakost pred zakonom, države naj bi priznale ženskam enako pravno sposobnost v civilnih zadevah kot moškim in zagotovile enake možnosti za izvajanje.

V. del: 17. člen govori o ustanovitvi Odbora za odpravo diskriminacije žensk. Člani tega odbora se vodijo s tajnim glasovanjem na podlagi liste kandidatov, ki so jih imenovalе države pogodbenice.

VI. del: 23. člen govori, da nič v tej konvenciji ne sme vplivati na katerakoli določila, ki učinkoviteje vodijo k uresničitvi enakopravnosti moških in žensk. 25. člen pravi, da je ta konvencija odprta za podpis vsem državam. 27. člen pravi, da konvencija začne veljati 30. dan po deponiranju 20. listine o ratifikaciji ali pristopu pri generalnem sekretarju ZN.

6.6 KONVENCIJA PROTI MUČENJU IN DRUGIM OBLIKAM OKRUTNEGA, NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽUJOČEGA RAVNANJA ALI KAZNOVANJA

Organ: Generalna skupščina ZN

Sprejem: 10. 12. 1984

Datum uveljavitve: 26. 6. 1987

Datum uveljavitve v RS: 29. 5. 1993

Konvencija je sestavljena iz 3. delov, ki vsebujejo 33 členov.

I. del se v 1. členu opredeljuje izraz »mučenje«, kar pomeni vsako dejanje, s katerim se osebi namerno povzroči huda telesna ali duševna bolečina ali trpljenje z namenom, da bi se od nje ali od druge osebe dobilo obvestilo, ali priznanje, ali pa bi se to osebo kaznovalo za dejanje, ki ga je storila ali je osumljena, da ga je storila, ali da bi se to osebo ali drugo osebo zastrašilo, ali kaznovalo, ali iz kateregakoli drugega razloga, ki temelji na diskriminaciji katerekoli vrste, kadar to bolečino ali trpljenje povzroča ali spodbuja, ali se z njim strinja uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti. (Grilc et al., 2002, str. 352). V 3. členu navaja, da nobena država članica ne bo izgnala, vrnila ali izročila osebe drugi državi, če je utemeljen sum, da bo podvržena mučenju.

10. člen pravi, da bo vsaka država članica zagotovila, da se prepovedo mučenja, vključena v izobraževanje in usposabljanje civilnega, vojaškega in zdravstvenega osebja, zaposlenega v državni upravi, ter drugega osebja.

II. del : 17. člen govori o ustanovitvi Odbora proti mučenju. Odbor sestavlja 10 priznanih strokovnjakov z velikim moralnim ugledom. 18. člen govori o izvolitvi vodstva (2 leti), Odbor določi lastni poslovnik. 20. člen govori o sprejemu zanesljivega obvestila, da se na ozemlju kakšne države pogodbenice sistematično izvaja mučenje . 21. člen: država pogodbenica v skladu z določbami izjavi, da priznava pristojnost odbora, da sprejema in obravnava sporočila, v katerih ena država pogodbenica trdi, da druga država članica ni izpolnila obveznosti po tej konvenciji. 24. člen govori o predložitvi poročila o delu konvencije.

III. del: 25. člen govori, da je konvencija odprta za podpis vsem državam o ratifikaciji. 26. člen: Konvencija je na voljo za pristop vsem državam. 30. člen: spori med državami se rešujejo s pogajanjem. 31. člen: odpoved Konvencije, ki jo država pogodbenica pošlje generalnemu sekretarju ZN. 33. člen: jezik v konvenciji je arabski kitajski, angleški, francoski, ruski, španski

6.7 KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

V preambuli je določeno, da so države pogodbenice te konvencije v prepričanju, da pomeni po načelih, izraženih v *Ustanovni listini ZN*, priznanje prirojenega dostojanstva in enakih neodtujivih pravic vseh članov človeške družbe temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu, zavedajoč se, da so ZN v *Splošni deklaraciji človekovih pravic in v Mednarodnih paktih o človekovih pravicah* razglasili, da so pravice in dolžnosti določene s temi akti, enake za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drugi položaj. Zavedajo se, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju, v ozračju sreče, ljubezni in razumevanja. Upoštevalo določbe *Deklaracije o otrokovih pravicah*, ki jo je sprejela Generalna skupščina 20. 11. 1959 in pravi, da »otrok zaradi telesne in duševne nezrelosti potrebuje posebno varstvo tako pred rojstvom kot tudi po njem«. (Grilc et al., 2002, str. 378)

Konvencija je sestavljena iz preambule 3. delov in 56 členov.

I.del: 1.člen razlaga pomen besede otrok, ki je vsako človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon določa, da se polnoletnost doseže že prej. 2. člen govori, da pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne, bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo. 6 .člen: vsak otrok ima neodtujljivo pravico do življenja. 7.člen; otrok mora biti takoj po rojstvu vpisan v rojstno matično knjigo, ima pravico do imena, pridobitve državljanstva ter do možnosti, da pozna svoje starše in da le-ti skrbijo zanj. 8. člen: spoštovanje otrokovih pravic do ohranjanja lastne identitete, všteti državljanstvo, ime in družinska razmerja v skladu z zakoni, brez nezakonitega vmešavanja. 9. člen govori o ločitvi otrokovih staršev. Otrok naj ne bo proti volji

staršev ločen od njiju razen če v skladu z veljavnim zakonom pristojne oblasti v sodnem postopku odločijo, da je takšna ločitev nujna za otrokovo korist. 11. člen: ukrepi za boj proti nezakonitemu premeščanju in nevrčanju otrok iz tujine. 13. člen: svoboda izražanja; pravica zajema svobodno iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na meje v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki. 16. člen: otrok ne sme biti izpostavljen samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje. 19. člen: države morajo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovati otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab. 23. člen: države priznavajo, da mora duševno ali prizadet otrok uživati polno in dostojno življenje. 26. člen: države pogodbenice priznavajo vsakemu otroku pravico do socialnega varstva. 27. člen: priznavanje pravice do življenjske ravni. 30. člen: v državah z etničnimi, verskimi manjšinami otroku, ki je staroselec, ne sme biti vzeta pravica, da uživa svojo lastno kulturo. 32. člen: priznavanje pravice do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem.

II. del: 42. člen: države se zavedajo, da bodo z načeli in določbami te konvencije z ustreznimi sredstvi seznanile tako odrasle kot otroke. 43. člen: govori o ustanavljanju Odbora za otrokove pravice. 44. člen: države se zavedajo, da bodo Odboru preko generalnega sekretarja ZN poročale o ukrepih.

III. del: 46. člen: odprtost konvencije za podpis vsem državam. 47. člen: ratifikacija konvencije. 49. člen: veljavnost konvencije 30. dan po dnevu, ko je pri generalnem sekretarju ZN deponirana 20. ratifikacijska ali pristopna listina. 52. člen: pisna notifikacija naslovljena na generalnega sekretarja ZN. 53. člen: generalni sekretar se določi za hrambo te konvencije.

Slika št. 1: Letak o pravicah otrok

Vir: URL=http://www.coe.si/sl/dokumenti_in_publicacije/« 28. 10. 2008

7 SVET EVROPE IN ČLOVEKOVE PRAVICE

7.1 UVOD

Druga svetovna vojna je z vso ostrino opozorila, kam lahko pripelje zanikanje človekovih pravic ter nas hkrati prisilila k spoznanju, da njihovo urejanje in varovanje ne more biti stvar posamezne države, temveč, da je prišel čas, ko je potrebno uveljaviti splošne standarde tega varovanja. Temu idealu ni mogoče ugovarjati, vendar se je njegovo uresničevanje zaradi politične in ideološke razklanosti sodobnega sveta ter gospodarskih in civilizacijskih razlik med državami v veliki meri omejilo na normativne dosežke– z veliko mero cinizma in hipokrizije.

Zahodna Evropa je leta 1949 ustanovila Svet Evrope, nevladno organizacijo, ki je tedaj povezovala le 10 držav ustanoviteljic (Belgijo, Dansko, Francijo, Irsko, Italijo, Luksemburg, Nizozemsko, Norveško, Švedsko, Veliko Britanijo), še istega leta pa sta se jim pridružili še dve novi državi (Turčija in Grčija). Število članic je postopoma naraščalo, do največjega povečanja pa je prišlo leta 1990, ko so se v SE postopoma vključile nekdanje socialistične države. Danes šteje SE 44 članic. Slovenija je postala članica SE leta 1993.

Slovenija je ob sprejemu podpisala tudi *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah*, ratificirala jo je leta 1994. Po ustavi se konvencija kot ratificirana in objavljena pogodba uporablja neposredno. Številne pravice iz konvencije je Slovenija prevzela s svojo ustavo, tako da te pravice uživajo enako pravno varstvo kot druge človekove pravice in temeljne svoboščine. (Grad et al., 2003, str. 134)

7.2 EVROPSKA KONVENCIJA V VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

7.2.1 Evropska konvencija o človekovih pravicah, 1950

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je bila napisana v Svetu Evrope. Za podpis je bila pripravljena 4. novembra 1950 v Rimu, v veljavo je stopila septembra 1953. Temelji na *Splošni deklaraciji človekovih pravic* iz leta 1948. Ta konvencija zasleduje cilje SE za ohranjanje in razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Konvencija je prvi korak na poti k kolektivni pravni zaščiti nekaterih pravic, priznanih že v *Splošni deklaraciji človekovih pravic*. Kot dodatek k seznamu političnih in zasebnih pravic ter svoboščin je konvencija vzpostavila tudi pravne mehanizme za zagotavljanje izvajanja njenih določil. To odgovornost so nosile tri institucije: Evropska komisija za človekove pravice (1954), Evropsko sodišče za človekove pravice (1959) in Odbor ministrov Sveta Evrope.

Pomen in veljave *Evropske konvencije o človekovih pravicah* se vedno bolj zavedamo tudi v Sloveniji. Kot regionalna mednarodnopravna pogodba SE se je razvila v izredno pomemben in učinkovit mednarodnopravni inštrument, česar ne gre pripisati samo njenem, vedno bolj obsežnem, katalogu človekovih pravic in temeljnih

svoboščin, temveč zlasti možnosti individualne pritožbe, ki jo ima vsak posameznik pred jurisdikcijo države podpisnice konvencije na Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourg. (*Dnevi javnega prava*, 2002, str. 169)

7.2.2 Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

Konvencija in protokoli so popravljeni v skladu s spremembami Protokola št. 11, ki je bil sestavljen in dan v podpis državam članicam SE 11. 5. 1994 v Strasbourg in je pričel veljati 1. 11. 1998.

Vlade podpisnice te konvencije članice SE so se zavezale:

- upoštevale so *Splošno deklaracijo človekovih pravic*, ki jo je razglasila Generalna skupščina ZN dne 10.10.1948
- upoštevale, da si ta deklaracija prizadeva zagotoviti splošno in učinkovito priznavanje in spoštovanje v njej razglašeni pravic
- upoštevale, da je cilj SE doseči večjo enotnost med njegovimi članicami in da je eden izmed članov za zagotavljanje tega cilja varstvo in nadaljnji razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin
- potrdile svojo globoko vero v temeljne svoboščine, na katerih temeljne pravičnost in mir v svetu in, ki jih je mogoče najbolje zavarovati na eni strani z dejansko politično demokracijo in na drugi s skupnim razumevanjem in spoštovanjem človekovih pravic, od katerih so te svoboščine odvisne
- določile, da kot vlade evropskih držav, ki jih navdihuje ista miselnost, in ki, imajo skupno dediščino idealov in političnega izročila o spoštovanju svobode in pravne države, nekaterih pravic, ki so določene v Splošni deklaraciji.

Konvencija je sestavljen iz 3. delov, ki vsebujejo 59 členov.

- I. del: pravice in svoboščine
- II. del: Evropsko sodišče za človekove pravice
- III. del: razne določbe

7.3 POLOŽAJ EVROPSKEGA SODIŠČA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Za Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP) v Strasbourgu radi rečejo, da je žrtev lastnega uspeha. ESČP deluje v okviru Sveta Evrope kot organizacije, ki jo sestavlja 46 držav članic; vanjo so vključene vse pomembnejše evropske države, razen Belorusije. SE za razliko od Evropske unije ne uvrščajo med mednarodne organizacije z naddržavno močjo. Njegova najpomembnejša dejavnost je sprejemanje in spremljanje uveljavljanja številnih konvencij, med katerimi so najpomembnejše: *Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, *Evropska socialna listina*, *Evropska listina lokalne samouprave* in *Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin*. V okviru SE je gotovo najbolj uspešna in najbolj perspektivna institucija ravno ESČP, kot organ, za katerega lahko trdimo, da ima njegovo delovanje učinke, značilne za organe mednarodnih organizacij naddržavnega pomena. Deloma to izhaja že iz posebne narave EKČP in posebne pozornosti, ki jo SE posveča varstvu človekovih pravic in svoboščin. Države članice SE so dolžne in tudi v praksi izvršujejo sodbe ESČP, kar se v zadnjem obdobju ne nanaša le na plačevanje pravičnega zadoščenja in stroškov, ki jih ESČP odredi v konkretnem primeru, temveč tudi na izvrševanje drugih, splošnejših obveznosti, povezanih s primerom, ki ga obravnava Evropsko sodišče za človekove pravice. (Ribičič, 2007, str. 176)

Slika št. 2: Sodna dvorana ESČP

Vir: URL=http://www.coe-si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/predstavitev 15. 12. 2008

8 DOKUMENTI ČLOVEKOVIH PRAVIC

Pravni viri:

- *Ustava RS*
- *Zakon o varuhu človekovih pravic (ZVČP)*
- *Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1)*

8.1 ČLOVEKOVE PRAVICE PO URS

Človekove pravice in temeljne svoboščine so v slovenski ustavi precej podrobno razčlenjene, pri čemer lahko opazimo, da je naš ustavodajalec pri pisanju ustave v znatni meri upošteval nekatere pomembnejše mednarodne dokumente o človekovih pravicah, predvsem *Evropsko konvencijo o človekovih pravicah*.

Človekove pravice so vsebovane v številnih aktih in predpisih, vendar tiste najpomembnejše ureja ustava. 15. člen slovenske ustave določa, da se človekove pravice uresničujejo neposredno na podlagi ustave.

Slovenska ustava ureja najpomembnejše človekove pravice in temeljne svoboščine: enakost pred zakonom (14. člen), nedotakljivost človekovega življenja (17. člen URS), prepoved mučenja (18. člen), varstvo osebne svobode (19. člen), restrikcije³ glede odreditve in trajanja pripora (20. člen), varstvo človekove osebnosti in dostojanstva (21. člen), enako varstvo pravic (22. člen), pravica do sodnega varstva (23. člen), javnost sojenja (24. člen), pravica do pravnega sredstva (25. člen), pravica do povračila škode (26. člen), domneva nedolžnosti (27. člen), načelo zakonitosti v kazenskem pravu (28. člen), pravna jamstva v kazenskem postopku (29. člen), pravica do rehabilitacije in odškodnine (30. člen), prepoved ponovnega sojenja o isti stvari (31. člen), svoboda gibanja (32. člen), pravica do zasebne lastnine in dedovanja (33. člen), pravica do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen), varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic (35. člen), nedotakljivost stanovanja (36. člen), varstvo tajnosti pisem in drugih občil (37. člen), varstvo osebnih podatkov (38. člen), svoboda izražanja (39. člen), pravica do popravka in odgovora (40. člen), svoboda vesti (41. člen), pravica do zbiranja in združevanja (42. člen), volilna pravica (43. člen), sodelovanje pri upravljanju javnih zadev (44. člen), pravica do peticije (45. člen), pravica do ugovora vesti (46. člen), prepoved izročitve (47. člen), pravica do pribežališča (48. člen), svoboda dela (49. člen), pravica do socialne varnosti (50. člen), pravica do zdravstvenega varstva (51. člen), pravice invalidov (52. člen), varstvo družine (53. člen), starševske pravice (54. člen), svobodno odločanje o rojstvu otrok (55. člen), pravice otrok (56. člen), svoboda izobraževanja (57. člen), svoboda znanosti in umetnosti (59. člen), pravice iz

³ omejitvev

ustvarjanja (60. člen) ter posebne pravice avtohtone madžarske in italijanske ter romske skupnosti v Sloveniji (64. in 65. člen). (Turk et al., 2004, str. 38)

8.2 PRAVICA DO NEDOTAKLJIVOSTI STANOVANJA

Te pravice ureja 36. člen ustave. Le ta določa: »da je stanovanje nedotakljivo. Nihče ne sme brez odločbe sodišča proti volji stanovalca vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore, niti jih ne sme preiskovati. Pri preiskavi ima pravico biti navzoč tisti, čigar stanovanje ali prostori se preiskujejo, ali njegov zastopnik.« Ta člen je glede nedotakljivosti stanovanja, stanovanjske hiše in po analogiji glede poslovnih ter drugih prostorov jasen. Stanovanje predstavlja področje zasebne sfere, kjer ljudje uživamo nedotakljivost pred kakršnikoli posegi s strani uradnih oseb, kot tudi s strani drugih oseb. Ta prepoved nedotakljivosti stanovanja bo veljala tudi za druge uradne osebe, za različne inšpekcijske službe, za rubežnike pod pogojem, če ti organi nimajo s seboj ustrezne odločbe sodišča, oz. ustreznega sodnega naloga, pa kljub temu proti volji posestnika oz. lastnika vstopijo v tuje prostore. V tem primeru je njihova odgovornost najmanj odškodninske narave, pod določenimi pogoji tudi kazenske narave. Peti odstavek 36. člena določa izjemo ali pravila nedotakljivosti stanovanja. Le ta določa, da pod pogoji, ki jih določa zakon, sme uradna oseba tudi brez odločbe sodišča vstopiti v tuje stanovanje ali v tuje prostore in izjemoma brez navzočnosti prič opraviti preiskavo, če je to neogibno potrebno, da lahko neposredno prime storilca kaznivega dejanja ali, da se zavarujejo ljudje in premoženje.

8.3 PRAVICA DO ZASEBNE LASTNINE

Naša slovenska ustava je ena izmed redkih ustav, ki pravico do zasebne lastnine eksplicitno jamči na ustavni ravni. Vendar pa ne zato, ker bi bili Slovenci tako zelo tržno in demokratično naravnani, da bi se nam zdelo potrebno, da pravico do zasebne lastnine izrecno uvrstimo v ustavo, ampak predvsem zato, ker smo še vedno nekoliko preveč obremenjeni s čudaškimi pojmi družbene lastnine iz preteklosti. Pravico do zasebne lastnine ureja v 33. členu. Le-ta določa: »zagotovljena je pravica do zasebne lastnine in dedovanja«. Člen je kratek, nedvoumen, določa da je pravica do zasebne lastnine najvišje varovana ustavna kategorija, iz česar lahko sklepamo, da so omejitve pravice do zasebne lastnine mogoče samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa ustava. Ustava še določa, da zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija. Pri razumevanju pravice do zasebne lastnine moram omeniti predvsem dva pomembna argumenta. Prvič, pravica do zasebne lastnine pomeni, da gre za temeljno človekovo pravico v smislu omogočanja posamezniku svobodno ravnanje na premoženjskem področju. Nekaj primerov s tega področja: odvoz vozila s pajkom, odklop elektrike, ...

8.4 PRAVICA DO PRAVNEGA SREDSTVA

Pravico do pravnega sredstva ureja 25. člen ustave. Le-ta določa, da je vsakomur zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih in drugih pravnih interesih. 25. člen ne dopušča nobenih rezerv, kar pomeni, da gre za absolutno pravico, ki se je ne sme omejiti v nobenem primeru, tudi takrat ne, kadar gre za odločanje o neznatnih pravicah udeležencev spora. Edino izjemo dopušča ustava v 16. členu. Smisel ustavne pravice do vložitve pravnega sredstva je trojen: vsakomur omogočiti, da lahko vloži (formalno) pritožbo zoper odločbo sodišča oz. drug državni organ; tako pritožbo tudi vsebinsko obravnavati in predvsem preprečiti, da se v tem visečem obdobju, torej obdobju, ko je vložena pritožba, uresniči oz. izvrši s pritožbo napadena odločba.

Primeri iz prakse: izvršilni postopki, še posebej tisti, kjer kot predlagatelji izvršbe napadajo državni organi, kršitve pravice do pravnega sredstva, kjer nekateri državni organi in organi lokalne skupnosti naslovníkom vročajo odločbe s pomanjkljivim pravnim poukom, nepravilno vročanje različnih sodnih in drugih pisanj.

8.5 PRAVICA DO SVOBODE IZRAŽANJA

Naša ustava ureja pravico do svobode izražanja v dveh ustavnih določilih, kar je edinstveno med evropskimi ustavami. 39. člen ustave ureja svobodo izražanja: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti ter mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljeni pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.«

39. člen je vsebinsko razdeljen na dva dela. Prvi odstavek se nanaša na svobodno izražanje mnenj in jamči vsakomur, da lahko svobodno izraža svoje misli, govori, piše v medijih, piše knjige, javno nastopa. Drugi odstavek tega člena vsakomur zagotavlja, da ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon. 40. člen ureja pravico do popravka in ugovora, ter je tesno povezan z 39. členom in predvideva posledice, ki jih utegne povzročiti implementacija ustavnega jamstva svobode izražanja po 39. členu.

9 VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

9.1 UVOD V VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

S pojavom in razvojem tehničnih sredstev, ki omogočajo avtomatsko obdelavo podatkov, je posameznikova intima postala še posebej ranljiva in ogrožena. Osebni podatki so sestavni del pravice do zasebnosti ter v moderni pravni teoriji obravnavani v okviru pravice do spoštovanja zasebnega življenja. Ta pravica je zagotovljena tudi v 8. členu Ustave Republike Slovenije. Tudi Konvencija Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov iz leta 1981, ki jo je Slovenija ratificirala 1994, zagotavlja spoštovanje posameznikove pravice do zasebnosti v zvezi z avtomatsko obdelavo njegovih osebnih podatkov.

Ta načela KoVP se nanašajo na temeljna razmerja:

1. Zbiranje podatkov
2. Shranjevanje podatkov
3. Razpolaganje s podatki

9.2 SLOVENSKA UREDITEV VARSTVA OSEBNIH PODATKOV

Pravica do zasebnosti kot temeljno jamstvo varstva osebnih podatkov je poleg neposredne uporabnosti 8.člena Evropske konvencije v slovenskem pravnem redu zajamčena z ustavo (35. člen): *»zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic«*

Varstvo osebnih podatkov je zagotovljeno s civilnim pravom. Zaradi zlorabe osebnih podatkov je lahko podana kršitev osebnostne pravice do zasebnosti posameznika in s tem odškodninska odgovornost kršitelja. Osebnostna pravica je v tovrstnih primerih pravica do zasebnosti, ki je zajamčena že na podlagi ustave. Ta pravica je v neposrednem konfliktu z drugimi pravicami in svoboščinami govora, tiska ter interesa javnosti po obveščeni in varnosti. (Lampe et al., 2004, str. 149).

9.3 ZAKON O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV (ZVOP-1)

V RS ureja to področje od 5. 8. 2004 sprejeti novi Zakon o varstvu osebnih podatkov. Zakon, ki velja od 1. 1. 2005, je derogiral⁴ Zakon o varstvu osebnih podatkov iz leta 1994. Zakon vsebuje vsa načela, ki jih določajo mednarodni dokumenti o varstvu osebnih podatkov: načelo zakonitosti in poštenosti, načelo sorazmernosti oz. načelo

⁴ razveljavil

legitimnosti ciljev, načelo ažurnosti in točnosti, načelo prepovedi diskriminacije, načelo dostopa do baz podatkov zainteresiranih oseb, načelo izjem ,..

Namen tega zakona je varovanje posameznikove zasebnosti pri obdelavi osebnih podatkov ne glede na to, ali gre za javni ali zasebni sektor. Ta zakon uporablja generični pojem obdelava osebnih podatkov za cel niz dejanj pridobivanja, hranjenja in razpolaganja z osebnimi podatki. Osebni podatki se lahko obdelujejo načeloma le, če obdelavo dopušča in določa zakon, ali če posameznik vanje privoli. V javnem in zasebnem sektorju obdelavo podatkov podpisujejo posebni zakoni, ki zajemajo celo paleto osebnih podatkov, od kazenske evidence, prek zdravstvenih podatkov do telefonskih števil. ZVOP-1 ureja novost: kot občutljive osebne podatke določa tudi biometrične značilnosti posameznika. Tu gre za uporabo prstnega odtisa, posnetka papiranih linij s prsta, šarenice, očesne mrežnice, obraza, ušes, deoksiribonukleinske kisline ter značilne drže. S tem se ugotavljajo lastnosti posameznika, tako da se opravi posameznikova identifikacija oz. identiteta. (Lampe et al., 2004, str. 151, 152).

Zakon še posebej ureja vstop in izstop iz prostora. Za to vodi posebno evidenco, v kateri se lahko o posamezniku, ki vstopa v prostor, vodijo le naslednji podatki: osebno ime, številka in vrsta osebnega dokumenta, naslov stalnega ali začasnega prebivališča, zaposlitev ter datum, ura in razlog vstopa ali izstopa.

9.4 PRAVICE POSAMEZNIKOV V ZVEZI Z OBDELAVO OSEBNIH PODATKOV

Kot sem že prej omenila, je splošna pravica do zasebnosti v skladu z 8. členom EKČP lahko omejena na podlagi zakona zaradi preprečitev nereda in zločina, zaradi zdravja in morale ali pravic drugih ljudi. Vse omejitve pravice do zasebnosti morajo biti v skladu z načeli demokratične družbe. Pravice, ki gredo posamezniku v zvezi z obdelavo osebnih podatkov, so naslednje:

- a) Pravica vpogleda v register
- b) Pravica posameznika do seznanitve
- c) Pravica do dopolnitve, popravka, blokiranja, izbrisa in ugovora
- d) Pravica do sodnega varstva

10 ZAKON O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC

10.1 SLOVENSKA ZAKONSKA UREDITEV POLOŽAJA VČP

Ustava RS v 159. členu določa, da se za »varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil« z zakonom določi varuh pravic državljanov. Zakon obsega 59. členov in je začel veljati leta 1994. Z dnem začetka delovanja varuha človekovih pravic je prenehal delovati Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. ZvarČP vsebuje določbo, ki je enaka določbi prvega odstavka 159. člena Ustave: »varuhova naloga je varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju z državo v ožjem smislu; državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in v razmerju z drugimi subjekti, na katere država prenese določena javna pooblastila«. (Teršek et al., 2004, str. 115, 116)

Varuh opravlja delo s sredstvi, ki mu jih v državnem proračunu določi Državni zbor RS. V razmerju do varuha imajo državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil dolžnost, da varuhu na njegovo zahtevo zagotovijo vse podatke in informacije iz njihove pristojnosti, ne glede na stopnjo njihove zaupnosti in mu na ta način omogočijo izvedbo preiskave. Varuh lahko na omenjene organe naslovi morebitne predloge, mnenja, kritike ali priporočila, ki so jih organi dolžni obravnavati in nanje odgovoriti v roku, ki ga določi varuh.

Varuh o svojem delu poroča državnemu zboru z rednimi letnimi poročili ali s posebnimi poročili. Vladi in državnemu zboru lahko daje pobude za spremembe zakonov in drugih pravnih aktov ter njune pristojnosti. Državnim organom, zavodom in organizacijam, ki izvajajo javna pooblastila, lahko daje predloge za izboljšanje poslovnega ravnanja s strankami. Predlog za izvolitev varuha/varuhinje človekovih pravic poda predsednik republike, izvoli pa ga DZ z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev za dobo šestih let. Po poteku mandatne dobe je lahko ista oseba, ki mora biti slovenski državljan, ponovno izvoljena za to funkcijo. Varuh ima svoj sedež v Ljubljani, zakonsko predvidenega dela ne opravlja sam, temveč ima v ta namen dva ali štiri namestnike, ki jih na njegov predlog imenuje državni zbor. Varuhov namestnik nadomešča varuha v primeru njegove odsotnosti, smrti, poteka mandatne dobe, trajne ali začasne nesposobnosti za opravljanje funkcije.

11 POROČILA VARUHA/VARUHIINJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V LETIH 2000-2007

11.1 VARUHOVO LETNO POROČILO– SPLOŠNO

Varuh neposredno ne posega v obstoječi sistem institucionalnega nadzora nad delom državnega oblastnega aparata, ki ga opravljajo drugi organi v okviru formalnega nadzora nad državno oblastjo. Poročilo, ki ga varuh vsako leto pripravi ter predstavi zakonodajnemu organu in javnosti, je lahko učinkovito sredstvo za doseg potrebnih ukrepov in sprememb na področju varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin, s čimer varuh vpliva na razvoj splošne pravne kulture v državi. Do leta 2005 je bil varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek, sedaj pa je varuhinja Zdenka Čebašek Travnik.

Letno poročilo o svojem delu, ugotovitvah o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji ter o pravni varnosti državljanov mora varuh predložiti državnemu zboru do 30. septembra za preteklo leto. Povzetek poročila lahko varuh osebno predstavi na seji Državnega zbora. Letno poročilo se lahko objavi in je dostopno na spletu. Poročila so zelo obsežna, tudi do 280 strani, vsa imajo približno enako strukturo, sestavljena so iz 15. problemskih točk:

1. Ustavne pravice
2. Varstvo osebnih podatkov
3. Dostop do informacij javnega značaja
4. Omejitve osebne svobode
5. Pravosodje
6. Policijski postopki
7. Upravne zadeve
8. Okolje in prostor
9. Gospodarske javne službe
10. Stanovanjske zadeve
11. Delovna razmerja in brezposelnost
12. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje
13. Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje
14. Socialno varstvo
15. Varstvo otrokovih pravic

11.2 NEKAJ PRAKTIČNIH PRIMEROV IZ PRAKSE

11.2.1 Prošnja za pomoč pri iskanju zaposlitve

Pobudnik nam je poslal svoje razmišljanje o današnjih družbenih razmerah, brezposelnosti, njenih vzrokih in posledicah. Med drugim je napisal: »Imam hčerko, ki je brez zaposlitve (ne upa se poročiti, ne upa si imeti otroka) ker noče živeti izključno v breme svojega partnerja, ji sam pomagam s svojo pokojnino. Toda zdaj

sem bolan in ne vem, kako dolgo ji bom lahko pomagal, bližam se svojim osemdesetim. Vem, da iskanje zaposlitve ne sodi na Vaše področje dela, toda če bo vaša služba slučajno zasledila kje kakšno službo, bom hvaležen, če mi sporočite. Hčerka odlično tipka, dela na računalnik, na fakulteti pa je diplomirala z devet.«

Kaj lahko varuhinja stori, ko dobi takšno prošnjo za pomoč?

Varuhinja je pobudnikovo stisko razumela, vendar pa mu ni mogla pomagati. Poskušala mu je vliti upanje, da se bo hčerki z vztrajnim aktivnim iskanjem zaposlitve ponudila priložnost. Varuhinja je pobudniku pojasnila, da lahko hčerki pri iskanju zaposlitve pomagajo usposobljeni sodelavci na Zavodu RS za zaposlovanje in da lahko hčerka obvesti tudi njih, če bo menila, da na zavodu ne storijo dovolj za povečanja njenih zmožnosti. (Bilten varuha človekovih pravic RS, 2008, 9).

11.3 PRAVNIK ALI NEPRAVNIK ZA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Varuh človekovih pravic– nekdo ga je opisal kot božička, saj prihaja s severa. Njegovo učinkovito dejanje je predvsem sad njegovega ugleda, zato je v večini držav varuh uveljavljen pravni strokovnjak. Pred kratkim smo v Sloveniji dobili novo varuhinjo, ki je po poklicu psihijatrinja, saj Zakon o varuhu človekovih pravic pogoja pravne izobrazbe ne zahteva. Bi jo moral?

Postavlja se vprašanje glede izobrazbe, ki naj bi jo imel varuh človekovih pravic. Večina ombudsmanov je uveljavljenih in uglednih pravnih strokovnjakov. Švedska ustava določa, da mora imeti varuh pravno izobrazbo. Danski zakon določa, da mora biti varuh diplomant pravne fakultete (2. člen). Hrvaški Zakon o pučkom branitelju določa, da se za hrvaškega varuha izvoli hrvaškega državljana, diplomiranega pravnika, z najmanj 15 let izkušenj. Tudi kandidati EU se ne morejo izogniti pogoju pravne izobrazbe. Varuh opravlja pravne naloge in je nenehno v stiku s pravnimi viri. Zato bi bilo primerno, če bi v Zakonu o varuhu človekovih pravic uvrstili določbo, ki bi med kandidati za varuha iskala visoko izobražene pravnike s pravosodnim izpitom ter izkušnjami v pravosodju in varstvu človekovih pravic. Tako kot ne more vsakdo postati npr. kirurg, ker ni študiral medicine in specializiral za kirurga (nima ne znanja ne prakse). (Pravna praksa, 2007, 19)

12 POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2000

➤ Ustavne pravice

Število zadev, ki so jih v letu 2000 uvrstili v področje ustavnih pravic se je zmanjšalo. V to klasifikacijsko področje uvrščamo različne pobude, pri katerih gre za vprašanje kršitev katere od temeljnih ustavnih pravic.

Ob volitvah v DZ dne, 15. 10. 2000 so organizirali dežurno službo. Med dežurstvom so prejeli 70 klicev posameznikov. V začetku septembra 2000 so prejeli pobudo državljan, ki je na volitvah v DZ kandidiral kot neodvisni kandidat s podporo volivcev v 7. volilni enoti. Varuh vse od leta 1996, ko smo prvič spremljali volitve v DZ, opozarja na nekatere pomanjkljivosti volilne zakonodaje kot npr. na dva vsebinska sklopa, ki ju je treba urediti v volilnem zakonu. Prvi se nanaša na možnosti uresničevanja aktivne volilne pravice državljanov v tujini. Drugo vprašanje, na katero opozarja že več let, pa se nanaša na možnosti glasovanja po pošti. V tem letu se ugotavljajo tudi pomanjkljivosti Zakona o volilni kampanji, znane so bile težave pri uresničevanju ustavne pravice do zakonodajnega referendumu in ljudski iniciativi. Varuh vsako leto prejme nekaj pobud posameznikov, ki so prizadeti zaradi objave njihovih polnih imen.

➤ Omejitve osebne svobode

V tem letu so opravili podrobnejše preglede zavodov za prestajanje kazni zapora Maribor in Dob (januar 2001) in oddelkov zavoda v Novi Gorici, Novem mestu in Murski Soboti ter zavoda za prestajanje kazni mladoletniškega zapora in zapora Celje. Pogovorili so se s 193 zaprtimi osebami, prejeli 140 pisanih pobud, kar pomeni, da se je v letu 2000 na takšen ali drugačen način na varuha obrnilo 333 zaprtih oseb. Prostori, v katerih prebivajo obsojenci, morajo ustrezati zdravstvenim in higienskim razmeram.

➤ Pravosodje

Varuh je prejel 904 pobude, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni več kot 4 % povečanje v primerjavi z letom 1999, in skoraj 30 % delež celotnega slovenskega pripada zadev. Slovenska sodišča so leto 2000 zaključila s 533. 225 nerešenimi zadevami. Sodna statistika tako drugo leto zapored kaže manjše število nerešenih zahtev.

➤ Policijski postopki

V letu 2000 je bilo 86 pisnih pobud, ki obravnavajo policijske postopke. Tovrstnih pobud so v letu 1999 dobili 78, kar pomeni 10 % rast. Ustava ureja pravico do osebne svobode. Tako se po 2. odstavku 19. člena Ustave nikomur ne sme vzeti prostost, razen pri primerih, ki jih določa zakon.

➤ Upravne zadeve

V letu 2000 ni bilo posebnih sistemskih premikov na področju javne uprave. Delno je spremenjen Zakon o vladi ter Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev. Uporabljeni se je začel novi Zakon o upravnem postopku. Žal ga je bilo treba spremeniti, ker je bila določba o poravnavi obveznosti stranke do države kot pogoju za upravne storitve premalo domišljena. Strateški načrt za reformo javne uprave v Sloveniji iz leta 1997, katerega programska izhodišča še ni dolgo znana in splošno sprejeta, v pretežnem delu tako, da še vedno čaka na izvedbo. Program vlade za leto 2001 obeta premike v tem letu na področju organiziranja javne uprave, sistema uslužbencev in plačnega sistema v javni sferi. Na področju tujcev se je število prejetih pobud v primerjavi s preteklimi leti zmanjšalo. Skrbneje se je začela spremljati problematika azila in odstranjevanja tujcev.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Vsebina pobud je enaka kot v prejšnjih letih. Vedno več je pobud, ko se delavci, predvsem zaposleni v gospodarskih družbah, pa tudi javnih zavodih, na urad varuha obračajo anonimno. Poudariti moram pobude, ki obravnavajo ravnanje nadrejenih v delovnih okoljih. Opozarjali so, da zakon o delovnih razmerjih še vedno ni sprejet. Inšpekcija dela ugotavlja, da zaradi zastarelosti predpisov in sprememb lastnine subjektov nadzora ne more učinkovito ukrepati. Zmanjšalo se je število pobud v zvezi s štipendiranjem zaradi dopolnitve pravilnika o štipendiranju.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Pobud s področja pokojninskega zavarovanja je bilo 143, kar nekoliko manj kot v letu 1999. Novi PIZ-1 je začel veljati 1. 1. 2000.

➤ Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo

Pobud, ki zadevajo na zdravstvo je bilo 63 ; 45 iz zdravstvenega zavarovanja in 18 s področja zdravstvenega varstva. Na področju zdravstvene dejavnosti se število pobud v primerjavi s prejšnjim letom ni spremenilo.

➤ Socialno varstvo

Med 432 pobudami s področja socialne varnosti v letu 2000 je 200 takšnih, ki jih uvrščamo v področje socialnega varstva. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki je začel veljati 15. 3. 1996 je določil ustanovitev 14 šolskih uprav na območju Slovenije.

Veljati je začel ZPLD-1 8. 5. 2000, ki v 7. členu določa, da državljan do 15. leta starosti potrebuje za potovanje v tujino dovoljenje zakonitega zastopnika, če potuje brez njegovega spremstva.

➤ Okolje in prostor

Število pobud s področja posegov v okolje in urejanje prostora se je v primerjavi s pobudami iz leta prej povečalo za 17 %. Še vedno je razmeroma veliko pobud, ki se nanašajo na opravljanje različnih gospodarskih dejavnosti ter s tem povezane težave s hrupom in smradom, ki motijo prebivalce v stanovanjskih soseskah. Povečano je število pobud v zvezi z gradnjo, obnovo ali rekonstrukcijo državnih in občinskih cest. Pogoste so bile pobude, ki se nanašajo na gradnjo ali širitev stanovanjskih in drugih objektov brez ustreznih dovoljenj ali v nasprotju z njimi ter na postopke sprejemanja prostorskih aktov.

➤ Stanovanjske zadeve

Podanih je 116 pobud, kar je 10 % več kot leto prej. Če k temu dodamo še pobude s področja socialne varnosti je skupno število 132, kar je več kot v letu 1999 in manj kot leta 1998. Kljub sklepom DZ ter vlade in ustanovitvi tripartitne komisije pri Ministrstvu za okolje in prostor, sestavljene iz strokovnjakov, predstavnikov združenja najemnikov nacionaliziranih stanovanj in združenja lastnikov razlaščenega premoženja, še niso uresničeni predlogi za reševanje problemov najemnikov v denacionalizacijskih stanovanjih.

13 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2001

➤ Ustavne pravice

V tem letu se je najbolj povečalo število obravnavanih zadev na področju ustavnih pravic, čeprav absolutna številka (90) ni tako velika. Na to področje se uvrščajo pobude, pri katerih gre za različne kršitve temeljnih ustavnih pravic. V letu 2000 je bil opravljen naknaden zakonodajni referendum o Zakonu o zdravljenju neplodnosti in postopku oploditve z biomedicinsko pomočjo. V zvezi s tem referendumom je varuh prejel nekaj pobud, med katerimi omenjam tisto, ki se nanaša na dostopnost volišča invalidnim osebam in drugim z oteženim gibanjem.

Nekaj pobudnikov se je na varuha obrnilo tudi zaradi slabe zaščite potrošnikov in ker ni učinkovitih pritožbenih možnosti pri uporabi monopolnih storitev na področju gospodarskih javnih služb.

➤ Varstvo osebnih podatkov

Na podlagi 29. člena ZVOP-A je varuh določil namestnika varuha Jerneja Rovška, ki je poleg drugih področij zadolžen tudi za področje varstva osebnih podatkov. V tem letu se je število prejetih pobud na tem področju povečalo skoraj za tri krat, vendar pa obravnavano obdobje ter število in vsebina v tem času obravnavanih zadev po varuhovi oceni še ne dajejo podlage za izdelavo posebnega poročila za to področje.

➤ Omejitev osebne svobode

Priporniki in obsojenci na prestajanju zaporne kazni: septembra 2001 je bila v Sloveniji na drugem rednem obisku delegacija Evropskega odbora za pospeševanje mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Še vedno prevladuje skupinsko prestajanje zaporne kazni in kljub določbi ZIKS-1, ki kot pravilo določa bivanje obsojenca v samski sobi, ostaja največji problem prezasedenosti slovenskih zavodov za prestajanje kazni zapora. Zaradi prezasedenosti zavodov se čedalje pogosteje dogaja, da obsojenci in osebe, kaznovane za prekrške, med seboj niso prostorsko ločeni, kar pomeni kršitev ZIKS-1.

➤ Pravosodje

Število pobud, ki se nanašajo na sodne postopke se je zmanjšalo, vendar pa le-te še vedno predstavljajo največji delež. Med njimi je največ pobud zavezanih s civilnim postopkom, zlasti s pravnimi in izvršilnimi zadevami. Zmanjšalo se je število zadev na področju delovnih in socialnih sporov, povečalo pa se je število pobud, ki se nanašajo na upravne sodne postopke.

Sodišča na 1. stopnji so v tem letu sporočala spodbudne podatke o zmanjšanju števila nerešenih zadev, o manjših zaostankih, nekatera celo o rekordnem številu rešenih zadev. Tudi redno poročilo Evropske komisije o napredku Slovenije pri vključevanju v EU ugotavlja, da je opazen velik napredek pri zmanjševanju sodnih zaostankov.

➤ Policijski postopki

Prejeli so 114 pisnih pobud, ki obravnavajo policijske postopke. Tudi redno poročilo Evropske komisije o napredku Slovenije pri vključevanju v EU opozarja na pritožbe zaradi povečanja nasilja slovenske policije. Velja poudariti, da le učinkovita policija, ki spoštuje ter zagotavlja varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, uživa polno podporo javnosti. Že v lanskem letnem poročilu so opozorili na nekatere pomanjkljivosti Navodil za reševanje pritožb, ki zadevajo sodelovanje javnosti v postopku reševanja pritožb zoper policijo.

➤ Upravne zadeve

V tem letu je bil varuh priča obsežnim aktivnostim za sistemske premike na področju javne uprave. To velja za normativno področje, saj je bila sprejeta novela Zakona o organizaciji in delovnem področju ministrstev ter Uredba o načinu poslovanja organov javne uprave s strankami, tekli so tudi postopki za sprejetje Zakona o javnih uslužbencih, Zakona o državni upravi, Zakon o javnih agencijah, Zakon o inšpekcijskem nadzorstvu in Zakon o sistemu plač v javnem sektorju. Prekoračitve zakonskih oz. razumnih rokov za izdajo odločbe ostajajo najpogostejša vsebina pobud. To velja za zahtevnejše upravne postopke na 1. stopnji, za premnoge pritožbene postopke, pa tudi za reševanje upravnih sporov na Upravnem in Vrhovnem sodišču.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Število zadev s področja delovnih razmerij se je v letu 2000 povečalo za 62 %, vsebinskih sprememb niso zaznali. Čedalje pogostejša je bila zahteva delodajalcev, da delavci, predvsem zaposleni v trgovinah delajo prek polnega delovnega časa, najbolj pereča je dolgotrajnost sodnih postopkov na delovnih in socialnih sodiščih, zato varuh poudarja to vprašanje kot eno temeljnih vprašanj varovanja pravic delavcev do poštenega sojenja in pravne varnosti.

➤ Pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje

V obravnavanih pobudah s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja so se odrazile novosti zakonodaje oz. bolje rečeno njene pomanjkljivosti in nedorečenosti. Med obravnavanimi zatrjevanji pobudnikov je pomembno tisto, ki se nanaša na zatrjevanje enakosti pred zakonom. Spremenjeni (neugodnejši) pogoji za uveljavitev pogojev za starostno upokožitev vplivajo na uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja, zlasti invalidske upokožitve. Zavrnitev zahtevka so mnogi

občutili kot poseg v njihove pravice, zato so poleg uporabljenih pravnih sredstev pričakovali pomoč tudi od varuha.

➤ Zdravstveno varstvo

Prejeli so 40 pobud s področja zdravstvenega varstva, v prejšnjem letu le 18. Veliko pobudnikov se je pritoževalo zaradi čakanja, v vrsti za želeno zdravstveno storitev. Ponavljale so se težave, s katerimi se srečujejo bolniki in njihovi svojci pri uveljavljanju pravice do vpogleda v zdravstveno dokumentacijo. Večje število pobud je potrdilo, da se zanimanje za vprašanja pravic bolnikov nenehno povečuje. Prav zaradi bolnikove podrejenosti je nujna jasna pravna ureditev področja zdravstvene dejavnosti, vključno s strokovnim nadzorom.

➤ Socialno varstvo

Pobude s tega področja so odkrивale stiske, v katerih se ljudje znajdejo: revščina, brezposelnost, nezmožnost najti zaposlitev zaradi slabe izobrazbe, nevzdržne stanovanjske razmere in podobno. Varuh se je pogosto srečal s primeri, ko se zavezanec za preživnino plačevanju izmika in je skrb za preživetje otroka ali celo več otrok prepuščena tistemu od staršev, pri kateremu otrok živi. Pereči so tudi primeri nasilja v družini, ki se pogosto končajo tako, da se iz stanovanja umakne žrtev – mati z otroki in ne nasilnež.

➤ Okolje in prostor

Nadaljeval se je pripad zadev s področja okolja in prostora. Veliko pobudnikov se je pritoževalo zaradi hrupa iz gostinskih lokalov. Prav tako se je na Varuha obrnilo več pobudnikov zaradi onesnaževanja zraka, ki ga povzročajo predvsem farme in kmetijski obrati za vzrejo živali.

Nekaj pobud je bilo na temo onesnaževanja rek in na sporni rok uredbe Vlade RS o spremembah in dopolnitvah uredbe o emisiji snovi pri odvajanju odpadnih vod iz komunalnih čistilnih naprav, ki podaljšuje rok gradnje čistilnih naprav do konca leta 2010.

➤ Stanovanjske zadeve

Število pobud glede na prejšnja leta se je ponovno povečalo in to za petino. Večanje lahko povežemo z zaostrovanjem razmer pri zagotavljanju stanovanj, predvsem socialnih, kar lahko sklepam tudi na podlagi strukture obravnavanih pobud, saj se največ pobudnikov obrača na varuha zaradi neustreznih stanovanjskih razmer.

Druge pobude se nanašajo pretežno na civilnopravne zadeve in spore, zlasti med lastniki in najemniki v večstanovanjskih objektih, med seboj in z upravniki. Veliko pobud je v zvezi z višino najemnin in drugih stroškov za vzdrževanje stanovanj.

➤ Gospodarske javne službe

Število pobud s tega področja se je glede na leto 2000 povečalo za več kot polovico. Največ pobud so prejeli s področij energetike, komunikacij in prometa. Na področju komunalnega gospodarstva se pobude nanašajo na problematiko plačevanja komunalnih storitev. Gre za probleme plačevanja stroškov za vodo, tudi v povezavi z gradnjo novih vodnih zajetij in plačilom taks ter odvoza komunalnih odpadkov, katerega cene so se v tem letu dvignile.

14 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2002

➤ Ustavne pravice

Število pobud s tega področja se je nekoliko povečalo. Zelo se je povečalo število pobud, ki se nanašajo na varstvo osebnih podatkov. Nekaj pobud je bilo glede včlanitve oz. izključitve iz društev. Nekateri pobudniki so menili, da jim je kratena ustavno zagotovljena pravica do zbiranja in združevanja. V tem letu so bile opravljene predsedniške in lokalne volitve. Ugotovili so, da na dosedanjih volitvah ni bilo večjih nepravilnosti oz. nepravilnosti, ki bi zahtevale neposredno in hitro ukrepanje varuha.

Ustava RS je zagotavljala varstvo individualnih pravic. Kolektivno varstvo je zagotovljeno le pripadnikom avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti ter pripadnikom romske skupnosti. Ugotovili so, da bi bilo ustrežneje, če bi položaj in pravice romske skupnosti celovito urejal poseben zakon. Prejetih je bilo nekaj pobud istospolnih partnerjev, ki so menili, da so jim s tem, ko ne morejo skleniti zakonske zveze, kršene njihove ustavne pravice (pravica do svobodne izbire zakonskega partnerja). Islamska skupnost je v tem letu zaprosila za posredovanje pri nameravani gradnji islamskega kulturnega centra v Ljubljani.

➤ Varstvo osebnih podatkov

Od leta 2001 je varuh opravljal tudi nalogo neodvisne institucije za varstvo osebnih podatkov. Dopolnjen je bil ZVOP-A, ki je začel veljati 24. 7. 2001. Inšpektorat je opozoril, da kljub izteku zakonskega roka v letu 2001 mnogi državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil še vedno obdelujejo določene osebne podatke brez zakonite podlage. V tem letu so ugotovili, da večina pobudnikov ne pozna pravne ureditve, svojih pravic in pristojnosti organov na področju varstva osebnih podatkov. Pobudniki so se na varuha pogosto obračali prezgodaj. Ustava v 38. členu določa, da zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon. Vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov na podlagi videoposnetkov, ki je zelo razširjeno je zakonito. Predlagali so, naj Vlada RS obravnava vprašanje glede javnega in zasebnega sektorja ter naj čim prej pripravi ustrezne predloge zakonskih rešitev, ki bodo zagotovile zakonito podlago za izvajanje videonadzora in evidenc obiskovalcev.

➤ Omejitev osebne svobode

V tem letu so prejeli manj pisnih pobud zaprtih oseb kot prejšnja leta. Prejetih je bilo 35 pobud pripornikov in 55 pobud obsojencev, kar je 60 % oz. 37 % manj kot leta 2001. Prostorska stiska v ZPKZ povzroča, da je v marsikaterem zavodu režim prestajanja zaporne kazni strožji in obsojencem manj prijazen. Veliko nezadovoljstvo obsojencev in pripornikov ZKP sta povzročili besedni zvezi, ker je varuh menil, da besedna zveza »stiki z osebami zunaj zavoda« pomeni »stik z zunanjim svetom«.

Prejetih je bilo 14 pobud s področja duševnega zdravja, kar ne pomeni bistvene količinske spremembe v primerjavi z letom 2001. V tem letu je bilo manj tujcev, ki so nezakonito vstopili v Slovenijo ali zaprosili za azil.

➤ Pravosodje

Varuh je prejel 679 pobud, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni 18 % manj kot v letu 2001. 406 prejetih pobud je povezanih s pravnimi, nepravdnimi in izvršilnimi zadevami, kar pomeni desetino manj kot v letu 2001. V tem letu je prišlo do sprememb in dopolnitve Zakona o sodniški službi (ZSS). Varuhova opozorila iz preteklih let, da je spreminjanje procesnih predpisov zahtevno delo, ki terja premišljene, usklajene rešitve in ustrezen čas, so svojo potrditev dobila v tem letu. To leto je prineslo tudi prve spremembe in dopolnitve Zakona o pravdnem postopku (ZPP), sprejetega in ustanovljenega v letu 1999. Večina drugih sprememb in dopolnitev ZPP pa dela pravdni postopek še strožji in strankam manj prijazen, saj sta cilj večja hitrost in pospešitev postopka. Zelo obsežna je bila novela Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ). Slovenska Ustava v 21. členu zagotavlja spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva v kazenskem in vseh drugih pravnih postopkih. To velja še posebej za priče v kazenskih in civilnih sodnih postopkih. Izvajanje Zakona o brezplačni pravni pomoči se je začelo v zadnjem četrletju leta 2001. Po 19. členu ZPBB se brezplačna pravna pomoč ne odobri, če ima prosilec ali njegova družina nepremično premoženje, s katerim lahko razpolaga. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o državnem tožilstvu je bil sprejet konec leta 2002. Številne pobude kažejo na pogoste prisilne izpraznitve stanovanj mimo sodišča. Predlog novega Zakona o prekrških, v katerem je zapisano, da je pravo o prekrških ena najbolj značilnih sestavin državnosti. V tem poglavju so omenjeni še: notariat, odvetništvo, državni pravobranilec.

➤ Policijski postopki

Policisti so zavezani pri opravljanju svojih nalog ravnati v skladu z Ustavo in zakoni ter spoštovati in varovati človekove pravice in temeljne svoboščine. Prejetih je bilo 78 pobud, ki obravnavajo policijske postopke, kar pomeni približno 30 % manj kot v letu 2001. Številne pritožbe, ki jih je prejel varuh, so še vedno prazne. Ugotovljeni so bili primeri, da so varnostniki uporabili fizično silo tudi za odstranitev osebe z varovanega območja. Iz policijskega pooblastila izhaja, da mora zakonodajalec odločno in nedvoumno urediti policijsko pooblastilo, ki posega v človekove pravice in temeljne svoboščine.

➤ Upravne zadeve

Tudi v letu 2002 se je nadaljevalo (pre) urejanje javne uprave. S sprejetjem zakonov o državni upravi, o javnih uslužbencih, o sistemu plač v javnem sektorju, inšpekcijskem nadzoru in o javnih agencijah je dana temeljna normativna podlaga za njeno delovanje. Pomembna je sprememba ZUP-a, po kateri upravni organi ne bi smeli več obremenjevati uporabnikov svojih storitev z zahtevami za predložitvev

potrdil in drugih dokazil o dejstvih. V letnih poročilih so opozorili, da naštetih zakoni sami po sebi ne zagotavljajo bolj kvalitetnega, učinkovitega in uporabnikom prijaznega delovanja javne uprave. Število prejetih novih pobud se je zmanjšalo za dobro desetino. V sklop neustrezne obravnave posameznikov sodijo postopki, v katerih so bili posamezniki neustrezno obravnavani ali pa je bil odnos javnih uslužbencev do njih neprimeren, oblastniški. Prejeli so 2 pobudi v zvezi z izdajo potrdila o državljanstvu otroka v prvem letu njegovega življenja. Pomemben je bil sprejem Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o državljanstvu RS. V postopkih za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje na podlagi Zakona o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji so imeli pobudniki največ težav z dokazovanjem neprekinjenega prebivanja v RS od osamosvojitve naprej.

➤ Okolje in prostor

Sprejetih je bilo 34 pobud manj kot v letu 2001. Pritožbe pobudnikov kažejo, da pristojni organi pri premagovanju težav, povezanih s hrupom, ki nastaja zaradi obratovanja gostinskih lokalov, zlasti kadar obratujejo prek dovoljenega obratovalnega časa, niso posebej uspešni oz. vsaj ne v tolikšni meri, kot pričakujejo pobudniki. Pogoste so pobude, ki se nanašajo na sprejemanje občinskih prostorskih aktov. Ugotavljali so povečano število pobud v zvezi z gradnjo anten mobilne telefonije.

➤ Gospodarske javne službe

Leta 2001 je število teh pobud nekoliko upadlo. Pobude s področja komunalnega gospodarstva so se nanašale na delo komunalne inšpekcije, plačilo vodarine in gradnjo vodovoda, postavljala so se vprašanja z zvezi s kanalizacijo in komunalnimi odpadki, cestno problematiko, sodelovanjem v javnem razpisu in kleščanjem vozil.

➤ Stanovanjske zadeve

Število stanovanjskih zadev se je v letu 2002 nekoliko zmanjšalo. Varuh človekovih pravic je v začetku leta 2002 Državnemu zboru poslal posebno poročilo o problematiki najemnikov v denacionalizacijskih stanovanjih. Na podlagi prejetih pobud lahko ugotovimo, da je vprašanje stanovanjske oskrbe še vedno zelo kritično.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Skupno število novih pobud na tem področju je bilo za četrtno manjše kot leto prej, med podskupinami pa so izjema delavci v državnih organih, v zvezi s katerimi so prejeli skoraj za tretjino več pobud. Veliko pobud je bilo v zvezi z invalidnostjo. Izstopajo pobude t.i. starejših delavcev, ki menijo, da so pogosto šikanirani ter težje dosegajo normo.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

V tem letu je bilo prejetih 95 pobud, s področja pokojninskega zavarovanja, s področja invalidskega pa 57 pobud. Nekateri pobudniki menijo, da sedanja zakonska ureditev ni pravična. Kadar gre za nepravilno zakonsko ureditev oz. zatrdjevanje, da je zakonska ureditev v neskladju z Ustavo, sta največkrat omenjeni dve pravici: vdovska pokojnina ter pravica do dodatka k tuji pokojnini.

➤ Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo

Leta 2002 so prejeli manj pobud kot v letu prej. Za zdravstveno zavarovanje so prejeli 30 pobud, za zdravstveno varstvo pa 37. Decembra 2001 se je uveljavila večina sprememb, ki so se nanašale na pravice do: prevoza z reševalnim vozilom, do »bolniškega staleža« v času invalidskega postopka, do pogrebnine in posmrtnine, pravice do povračila potnih stroškov in na uveljavljanje pravic iz zdravstvenega zavarovanja določenih zavarovancev, ki nimajo poravnanih obveznosti plačevanja prispevkov.

➤ Socialno varstvo

Obravnavanih je bilo kar nekaj pobud, v katerih posamezniki trpijo hudo osebno in materialno stisko zaradi brezposelnosti tik pred upokojitvijo. V Sloveniji smo sprejeli program boja proti revščini, praksa kaže, da je program učinkovit pri reševanju ali vsaj blažitvi te problematike. V tem letu so obravnavali 35 pobud, razvrščenih v t.i. skupino »osebnih težav«. Skupina pobudnikov z osebnimi težavami vloge institucije varuha ne sprejme in se zanjo tudi ne zanima. Koncept človekovih pravic je v tej skupini ponavadi označen z doživljanjem lastnih težav in duševnih stisk.

➤ Otrokove pravice

Ob obravnavanju pobud in spremljanju problematike na področju otrokovih pravic se pojavljajo nepravilnosti, ki pogosto izhajajo tako iz obstoječe prakse kot tudi iz domače zakonodaje. V nasprotju s KOP in Ustavo RS, ki obravnavata otroka kot neodvisen in samostojen pravni subjekt, ureja ZZZDZ njegov pravni položaj, izhajajoč iz izhodišča, da je otrok objekt varstva. Zato njegovih pravic ne ureja neposredno, ampak prek določanja pravic in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov in državnih organov. Center za socialno delo je za otroka življenjsko pomemben, zato bi bilo otroku treba omogočiti možnost pritožbe in mu ponuditi ustrezno pomoč ter podporo. V tem poročilu so bile tudi tri priloge:

- nasilje nad ženskami
- varstvo otrok pred spolnimi zlorabami
- nasilje nad otroki
- zaveza za nenasilno družino

15 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2003

➤ Ustavne pravice

Število pobud, ki jih uvrščamo na področje ustavnih pravic, se je po izrazitem povečanju v letu 2002 nekoliko zmanjšalo. Najbolj se je zmanjšalo število prejetih pobud, ki jih uvrščamo med pravice manjšin. Pobud, ki se nanašajo na pravice nacionalnih in drugih manjšin, je manj kot v prejšnjem letu. Romsko problematiko so sprejemali z udeležbo na okroglih mizah, posvetih, srečanjih. Mnenju o Romih je prisluhnil DZ RS ob obravnavi letnega poročila varuha človekovih pravic za leto 2002 in Vladi RS priporočil, naj poskrbi za celovito zakonsko ureditev položaja romske skupnosti v RS. To leto je začel veljati tudi nov zakon ZEMŽM.

➤ Varstvo osebnih podatkov

ZVOP je t.i. sistemski zakon, ki vzpostavljanje zbirk osebnih podatkov v javnem sektorju dovoljuje le na podlagi posebnega zakonskega pooblastila. Primer zakona, ki omogoča prekomerne posege v zasebnost in nesorazmerno zbiranje najbolj intimnih osebnih podatkov, je Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (ZZPPZ). O vsebini zakona ni bilo veliko razprav v DZ, glavna vsebina je iz področja številnih zbirk osebnih podatkov na področju zdravstva, ki vsebujejo tudi EMŠO.

➤ Dostop do informacij javnega značaja

Varuh človekovih pravic je več let opozarjal, da se človekova pravica, ki jo zagotavlja 39. člen Ustave Republike Slovenije, ne more uresničevati brez ustreznega zakona. ZDIJZ je sodoben in izhaja iz načela, da so dostopne vse informacije, razen tistih, ki so izvzete na zakonit način. Zakon prinaša novosti pri obveznosti organov javne uprave, da aktivno z objavami na spletu seznanjajo javnost s pomembnimi informacijami o njihovem delu, predpisanih na njihovem področju in drugih informacijah, ki so lahko pomembne za uporabnike storitev javne uprave. Zakon o Uradnem listu RS nalaga Vladni službi za zakonodajo izdajo registra predpisov, izdanih v Uradnem listu.

➤ Omejitve osebne svobode

Ob obiskih pripornikov in obsojencev so opravili pogovore z več 100 zaprtimi osebami, prejeli so 108 pisnih pobud zaprtih oseb (priporniki: 41, obsojenci: 67), kar je za 20 % več kot leta 2002. V letu 2003 so prejeli 15 pobud s področja duševnega zdravja, kar nakazuje, da se število pobud v primerjavi s prejšnjimi leti ne spreminja.

➤ Pravosodje

Varuh je prejel 717 pisnih pobud, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni povečanje za dobrih 5 % v primerjavi z letom 2002. Največji delež pripada civilnim postopkom. Prejeli so 409 pobud, povezanih s pravnimi, nepravnimi in izvršilnimi zadevami, sledijo kazenske zadeve s 86. pobudami.

V Zakonu o pravnem postopku in Zakonu o kazenskem postopku je uzakonjena možnost izločitve sodnika, če so podane okoliščine, ki zbuja dvom o njegovi nepristranskosti. Številne pobude, ki jih prejema varuh, dajo slutiti, da stranke pogosto uporabljajo institut izločitve. Izločanje sodnikov (in državnih tožilcev) podaljša postopke in odlaša končno odločitev.

Zakon o državnem tožilstvu določa, da je kazenski postopek uveden zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja. V tem letu je začel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državnem tožilstvu. Vlada RS je za cilj predlagane novele navedla učinkovitejše izvrševanje dodatne strokovne podpore delu državnih tožilcev. 1. januarja 2005 je začel veljati novi Zakon o prekrških, vendar se njegove določbe uporabljajo do začetka uporabe ZP-1. V tem poglavju sta navedena še državni pravobranilec in odvetništvo.

➤ Policijski postopki

Prejetih pobud ki obravnavajo policijske postopke je bilo 132, kar pomeni skoraj 70 % več kot v letu prej. Največ pobud je zadevalo izvajanje pooblastil, ki jih imajo policisti pri opravljanju svojih nalog. Varuh je v letu 2003 vložil na Ustavno sodišče RS zahtevo za oceno ustavnosti 35. člena Zakona o policiji, ki ureja policijsko pooblastilo za ugotavljanje identitete. ZPol-B je prinesel na prvi pogled majhno, a pomembno spremembo 44. člena policijskega zakona. Prejšnja ureditev je za odvzem prostosti štela prijetje, ki ga 41. člen ZPol-B opredeli kot začasno omejitev gibanja določeni osebi z namenom, da jo policija privede, pridrži ali opravi kakšno drugo dejanje, določeno z zakonom. Vlada RS je kot predlagatelj ZPol-B v obrazložitvi predlagane novele zagovarjala stališča, da je dikcija prvotnega ostavka 44. člena preširoka, saj gre za prijetje tudi v primeru privedbe zaradi ugotovljene identitete, ko pa je seznanjanje miranda⁵ s pravico nesmiselno, ker je potem postopek ugotavljanja identitete nemogoč.

➤ Upravne zadeve

Vprašanjem razvoja, organiziranosti in delovanja javnega sektorja namenjata Vlada in Ministrstvo za notranje zadeve v zadnjem času pozornost, kakršno si zaslužijo. Vlada je sredi leta sprejela Strategijo nadaljnjega razvoja slovenskega javnega sektorja 2003-2005, konec leta pa je potrdila dokument Politika kakovosti slovenske javne uprave. Vlada in MNZ sta sprejela vrsto podzakonskih predpisov za izvajanje zakonov, sprejetih v letu 2002, predvsem ZDU-1 in ZJU. Omeniti je treba vzpostavitev portala upravnih enot, aktivnosti za odpravo zaostankov pri njihovem delu in večje napore za koordiniranost tega dela. Ustavno sodišče je razveljavilo prvi in drugi odstavek 2. člena ZUSDDD, delih ki določata trimesečni rok za vložitev

⁵ zadržana oseba

prošnje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje. Ustavno sodišče je odločilo, da se z dovoljenjem za stalno prebivanje, izdanim na podlagi ZUSDDD ali že prej na podlagi ZTuj ugotavlja stalno prebivanje državljanov drugih republik nekdanje SFRJ od 26. februarja 1992 dalje, če so bili od tega dne izbrisani iz registra stalnega prebivalstva. Število pobud s področja drugih upravnih zadev se je zmanjšalo za več kot polovico.

➤ Okolje in prostor

Število prejetih pobud na tem področju se je v tem letu v primerjavi z letom prej nekoliko zmanjšalo. Zelo pogoste so bile pobude, ki se nanašajo na emisije pri obratovanju različnih gospodarskih in drugih dejavnosti. Kar nekaj pobudnikov se je pritoževalo nad čezmernim obremenjevanjem okolja s hrupom iz gostinskih lokalov. Veliko pobud se je nanašalo na postopke s sprejemanja občinskih prostorskih aktov.

➤ Gospodarske javne službe

Na tem področju je prišlo do močnega povečanja števila prejetih pobud, predvsem na podpodročjih: komunalno gospodarstvo in promet. Na področju komunalnega gospodarstva so pobudniki največkrat ugotavljali domnevne nepravilnosti pri plačilu stroškov, dobave vode. Pojavljale so se kršitve na področju komunikacij predvsem glede izključitve telekomunikacijskega priključka. Izstopale pa so pobude zoper RTV Slovenija. Nekaj pobud je bilo s področja energetike in prometa.

➤ Stanovanjske zadeve

Število pobud na tem področju je ostalo na ravni prejšnjih let, nekoliko se je spremenila le njihova struktura. Manj pobud je bilo v zvezi z razpisi za dodeljevanje neprofitnih in socialnih stanovanj v občinah. To je bilo povezano s sprejetjem stanovanjskega zakona. Zakon predvideva nov državni pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem, ki do konca leta 2003 še ni bil sprejet.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Skupno število pobud na delovnopravnem področju je ostalo približno enako kot v lanskem letu, nekoliko se je povečalo le število pobud delavcev v državnih organih in zmanjšalo število pobud glede samih delovnih razmerij. Na tem področju je v letu 2003 zaznamovala uveljavitev novega Zakona o delovnih razmerjih. Zaradi tega se je vsebina pobud spremenila. Pobudniki so se obračali na varuha s prošnjami za razlago določb ZDR. Največ vprašanj je bilo s področja: odpoved pogodbe o zaposlitvi, varstvo pravic invalidov, starejših delavcev in nosečnic, način izrabe letnega dopusta, pravica do izobraževanja.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Varuh je dobival pogoste pobude v zvezi z odmero pokojnine, ker so pobudniki dvomili o pravilnosti odločb, ki temeljijo na izračunih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Omeniti moram postopek, ko je Zavod dvomil o pravilnosti razlage, po kateri se ustavna določba uporablja le za tiste odločbe zavoda, ki še niso postale dokončne in pravnomočne do objave odločbe Ustavnega sodišča, ne pa tudi za tiste, ki so postale dokončne in pravnomočne pred objavo odločbe Ustavnega sodišča. Končno je zavod upošteval mnenje Urada za organizacijo in razvoj Ministrstva za notranje zadeve, naj v primerih, ko je odločba o priznanju in odmeri pokojnine do uveljavitve odločbe Ustavnega sodišča že postala pravnomočna, zavod vse zahtevke za ponovno odmero pokojnine z vštetjem tistega dela plač, s katerim so bile vplačane delnice za notranji odkup, zavrže oz. zavrne, ker ni pravnih podlag za ponovno odmero.

➤ Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

Prispelo je več pripomb in predlogov v zvezi s predvideno reformo zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, predvsem glede zmanjševanja pravic otrok in žensk. 1. januarja 2003 je začela veljati novela Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, v kateri so na novo opredeljeni organi, ki odločajo o pravicah iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Ustavno sodišče je presodilo, da ureditev, ki jo je razveljavilo, ni skladna s pravico do učinkovitega pravnega sredstva in posredno tudi ne s pravico do sodnega varstva. Sodišče je menilo, da bi morala zakonodaja postopek uveljavljanja pravic in varstva posameznika urediti tako, da ob zagotavljanju možnosti presoje strokovnih odločitev zagotovi, hitro in učinkovito možnost do pravnih sredstev in do sodnega varstva.

➤ Socialno varstvo

Veliko število pobudnikov opozarja na skrajno slabe življenjske in materialne razmere. Kot institucija, ki varuje človekove pravice, bodo v prihodnje na uradu morali še več pozornosti posvetiti problemom, ki se nanašajo na širšo socialno varstvo posameznikov, družin in družbenih skupin. Ti problemi so s področij: brezposelnost, pomanjkanje stanovanj, denarna pomoč, problem alkoholizma in drog. Večina pobud s področja socialnega varstva se nanaša na hudo materialno stisko.

➤ Varstvo otrokovih pravic

Z oblikovanjem posebne skupine znotraj strokovne službe varuha so povečali prizadevanja za izboljšanje položaja na področju otrokovih pravic, saj so želeli presekati večletne razprave, kaj storiti in kje začeti. Na tem področju je še zelo veliko dela. Iz vsebine obravnavanih pobud izhaja največ težav na področjih: nasilje nad otroki zunaj družine, ugotavljanje pravic do različnih dodatkov, nasilje nad vrstniki, pravice otrok in mladih s posebnimi potrebami.

16 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2004

➤ Ustavne pravice

V tem letu se je znatno povečalo število zadev na tem področju. S področja pravic manjšin so dobili znatno število pobud, pri čemer gre pripisati nekaterim odmevnejšim dogodkom, na katera se je varuh javno odzval s svojimi stališči. Ustava je zakonodajalcu naložila, naj Romom zagotovi posebne pravice, kar izhaja iz spoznanja o njihovem dejanskem položaju. Vlado so s pismom zaprosili za odgovor, ali načrtuje razširitev pristojnosti svojega urada za narodnosti tudi z obravnavo vprašanj narodnih skupnosti, ki niso omenjene v Ustavi RS in v sklepu o organizaciji in delovnem področju tega urada.

Na področju volilne pravice in svobode izražanja je varuh obravnaval 6 pobud, kar je za leto volitev v DZ in v Evropski parlament malo. DZ je pred volitvami posegel v volilna pravila in 43. členu Ustave dodal normo, da mora zakon določiti ukrepe za zagotovitev enakih možnosti pri kandidiranju ne glede na spol.

➤ Pravosodje

V tem letu je bilo prejetih 695 pisnih pobud, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni zmanjšanje za 3 % glede na prejšnje leto. Veliko je nerešenih spisov, sodni zaostanki pa kažejo na preobremenjenost večine slovenskih sodišč.

Leto 2004 je prineslo prvo novelo Zakona o brezplačni pravni pomoči, katere največji del je namenjen brezplačni pravni pomoči v čezmejnih sporih, kar je povezano z vstopom Slovenije v EU. Na področju državnega tožilstva pobude niso odstopale od prejšnjih let.

➤ Upravne zadeve

Najpomembnejša novost na področju preobrazbe javnega sektorja je bila ustanovitev samostojnega Ministrstva za javno upravo. Za zagotovitev »dobrega upravljanja« je zaželeno, da bi MJU v čim večji meri presojal predlagane nove predpise, ne samo glede morebitnih administrativnih ovir, ampak tudi glede vpetosti v sistem javne uprave. Število pobud na tem področju se je v letu 2004 zmanjšalo za petino.

Na področju državljanstva so se na varuha obračali pobudniki, ki želijo informacije o možnostih za pridobitev slovenskega državljanstva. Varuh je ugotovil tudi problem zakonske praznine ZTuJ.

Na področju denacionalizacije se je število pobud zmanjšalo. Največ nerešenih zadev je bilo na področju kmetijskih zemljišč, gozdov in kmetijskih gospodarstev iz leta 1421.

Veliko pobud se je navezovalo na občino. Na področju davkov smo dobili nove zakone: Zakon o dohodnini, Zakon o davčnem postopku, Zakon o davčni službi in druge.

➤ Družbene dejavnosti

Število pobud je podobno lanskemu. Večina se jih nanaša na področja vzgoje in izobraževanja, nekaj kulturo, znanost in šport. Največ se jih nanaša na položaj učencev, dijakov, študentov in na odnose med udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa v šolah. Nasilje v šolah je bila pogosta tema pritožb. Pobudniki so kot problematično navedli komunikacijo med učiteljem in starši ter učiteljev pristop.

S področja znanosti so obravnavali pobudo zaradi pristojnosti na Uradu za znanost pri Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport.

➤ Okolje in prostor

Število zadev na tem področju se je v primerjavi z letom prej povečalo za 18 %, vendar sta vsebina in struktura podobna prejšnjim. Nekaj pobudnikov se je na varuha obrnilo v zvezi z različnimi viri hrupa, na primer na hrup, ki ga povzročajo prometnice.

➤ Gospodarske javne službe

V tem letu se je število pobud nekoliko zmanjšalo. Na področju komunikacij so ponovno izstopale pobude zoper RTVS zaradi neupravičeno zaračunanega RTV prispevka, nepravilnosti v postopku izterjave le-tega in neustreznosti zakonske ureditve njegovega plačila.

Na področju energetike so pobudniki distributerjem električne energije očitali predvsem nepravilnosti pri obračunavanju porabe le-te.

➤ Stanovanjske zadeve

V tem letu so ugotovili rahlo povečanje števila pobud. Število prejetih zadev se je bolj povečalo na področju gospodarjenja s stanovanji, na področju stanovanjskih razmerij pa povečanje ni tako veliko.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Pripad novih pobud na delovnopravnem področju se je povečal za petino, predvsem na podpodročjih delovna razmerja in brezposelnost. V poročilu zasledimo pomen izraza »mobbing«. Štiri pobudnice so se obrnile na varuha zaradi spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. Povečalo se je število pobud, ki so zatrjevale domnevno nekorektno in prehitro črtanje iz evidence brezposelnih oseb.

Ob koncu leta 2004 so začeli obravnavati več pobud, ki se nanašajo na izvajanje določb Zakona o javnih uslužbencih o ocenjevanju uradnikov.

Povečalo se je število pobud zaradi zavrnitve pravice do štipendije. Največkrat so pobudniki kritizirali cenzus prihodkov na družinskega člana.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Opaziti je bilo naraščanje števila pobud nekdanjih zavarovancev Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki so del zavarovalne dobe za pokojninsko in invalidsko zavarovanje dosegli v Sloveniji, sedaj pa živijo v BiH ali Srbiji. Varuh je ugotovil, da nedvoumna določba 448. člena ZPIZ-1 ni uresničena, niti ZPIZ niti Davčna uprava Republike Slovenije ne vodita evidence o plačanih prispevkih posameznega zavarovanca.

➤ Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

Obraavnani problemi s tega področja so bili podobni kot v prejšnjih letih. Med obravnavo letnega poročila 2003 je Ministrstvo za zdravstvo zagotovilo, da je že pripravljena nova zakonodaja, ki bo uredila pravice lokalov, pritožbene postopke in zastopnika bolnikovih pravic. Po Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju se sredstva za obvezno zavarovanje zagotavljajo s prispevki, ki jih plačujejo zdravstveni zavarovanci, delodajalci in drugi s tem zakonom določeni zavezanci. Zaposleni plačujejo prispevke iz bruto plače in bruto nadomestil za čas odsotnosti z dela v skladu s predpisi o delovnih razmerjih, njihovi delodajalci pa plačujejo prispevke iz iste osnove. Takšna ureditev plačevanja prispevkov po mnenju varuha ne omogoča razlikovanja zavarovancev glede na podlago za vključitev v obvezno zdravstveno zavarovanje.

➤ Socialno varstvo

Problemi, ki se nanašajo na socialno varstvo ostajajo podobni. Gre za ljudi, ki so izgubili zaposlitev ali pa je še niso našli. Ugotovljeno je bilo, da je še vedno treba intervenirati na nekaterih Centrih za socialno delo zaradi nepravočasnega izplačevanja socialne pomoči. Čedalje več je bilo zadev, ko ljudje prav zaradi socialne in materialne stiske pridejo v težave glede vzdrževanja stanovanja in plačevanja najemnin. Ugotavljali so, da imajo starejši premalo možnosti za ohranjanje svoje samostojnosti in samobitnosti.

➤ Varstvo otrokovih pravic

Poleg obravnavanja konkretnih kršitev, v poročilu seznanijo javnost z aktualnimi problemi mladih. Poleg obravnavanja konkretnih rešitev, v poročilu seznanijo javnost z aktualnimi problemi mladih in njihovimi pravicami. Mladino je potrebno poučiti o njihovih pravicah pa tudi dolžnostih in odgovornostih.

V sklopu systemskega reševanja nasilja v družini vidi varuh možnost izrecne prepovedi telesnega kaznovanja otrok.

Na področju otrok s posebnimi potrebami so prejeli več pobud, ki očitajo neenakopraven položaj otrok in mladih s posebnimi potrebami.

S področja družinskih prejemkov se je največ pritožb nanašalo na višino otroških dodatkov in na odločitve pristojnih. Dokaj nenavadno je bilo ravnanje Centra za socialno delo, ko se je pobudnica zaradi spremenjenih okoliščin, ki so nastale kot posledica izgube zaposlitve, oglasila na CSD in prosila za spremembo odločbe o pravici do otroškega dodatka, vendar strokovna delavka vloge za plačevanje

otroškega dodatka sploh ni hotela sprejeti. K tem poglavju sodita še: varstvo otrok na področju družinske problematike in varstvo otrokovih koristi v sodnih postopkih.

17 LETNO POROČILO VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2005

➤ Ustavne pravice

Znatno se je povečalo število zadev glede ustavnih pravic. S področja svobode vesti se je število pobud zmanjšalo. Zasedili so mnenja Vlade, da veljavni pravni red v smislu načela ločitve države in verskih skupnosti vsebuje protiustavno pravno praznino. Pričakovali so, da bo o vsebini nove ureditve potekala še posebej široka in strpna javna razprava. S področja etike javnih besed se število pobud že nekaj let vztrajno in močno povečuje. Aktualno je bilo vprašanje, ali imajo vsi volivci enako odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom za poslance v DZ, glede na to v katerem volilnem okraju glasujejo. Ugotovljeno je bilo, da volilni sistem še ni v celoti usklajen s spremenjenimi določbami 80. člena Ustave. To odpira vprašanje skladnosti Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona določitvi volilnih enot za volitve v DZ in Zakona o volitvah v DZ z načelom odločilnega vpliva volivcev na dodelitev mandatov kandidatom v povezavi z enakostjo volilne pravice.

➤ Diskriminacija

Na to področje so v letu 2005 uvrstili 17 zadev, kar predstavlja pomembno zmanjšanje. Obravnavanega ni bilo nobenega primera domnevne diskriminacije s področja delovnih razmerij, opozorjeni pa so bili na primere mobbinga, ki so največkrat izvirali iz osebnih razmer.

Nesprejemljiva je bila javna razprava v DZ ob sprejemanju Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti. S področja nacionalnih in etičnih manjšin se je število primerov, ki so jih prejeli v primerjavi z letom 2004, zmanjšalo. Na področju romske problematike zasledimo očitke o domnevno slabem delu državnih organov, policije, inšpektorata za okolje in prostor ter organov lokalne samouprave.

➤ Omejitve osebne svobode

Pri priporih in obsojencih na prestajanju kazni zapora so opravili obiske zaradi podrobnejših pregledov. Prejeli so 132 pisnih pobud zaprtih oseb, kar je 36 % več kot v letu 2004. Predlog Zakona o ratifikaciji opozicijskega protokola naj bi Vlada določila še v prvem polletju 2006 in ga poslala v DZ (v državah, ki imajo ombudsmana ali njemu podobno institucijo, so poskušali vzpostaviti stike tudi neposredno po tej povezavi).

Prejetih je bilo 10 pobud tujcev, nastanjenih v centru za tujce, ki nezakonito prebivajo v Sloveniji in so prosilci za azil, ki so svoje pravice uveljavljale v azilnem postopku. Ob obisku Azilnega doma so ugotovili, da so sprejemni prostori močno prezasedeni.

➤ Pravosodje

Prejetih je bilo 658 pisnih pobud, ki se nanašajo na sodne postopke, kar pomeni zmanjšanje za v primerjavi z letom prej. Opozarjali so na številne pritožbe iz Slovenije na Evropsko sodišče za človekove pravice, ki zagotavljajo kršitev pravice do poštenega sojenja, še zlasti pravico do sojenja v razumnem roku. Vlada je v sodelovanju s sodno vejo oblasti predstavila ambiciozen načrt, ki meri na zmanjšanja, predvsem pa na odpravo zaostankov v desetletnem obdobju. Opozoriti moram na novosti Zakona o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj in na Zakon o zaščiti prič.

Na področju brezplačne pravne pomoči se vedno bolj pojavljajo prošnje za dodelitev le-te. Na področju državnega tožilstva vedno znova prihaja do primera, ko je podan sklep o zavrženju ovadbe brez pouka oškodovancu o pravici, da začne kazenski pregon.

Na področju organov za odločanje o prekrških so prevladovale tiste pobude, ki so izražale nestrinjanje z odločitvami prekrškovnih organov, zlasti pri izrekanju kazenskih točk v cestnem prometu pri prenehanju veljavnosti vozniškega dovoljenja.

Sem spadata še notariat ter odvetništvo.

➤ Policijski postopki

Pravilo subsidiarnosti usmerja prizadeto osebo, da se s pritožbo zoper delo policista najprej obrne na MNZ ali policijo. Največ prejetih pobud v tem letu je zadevalo opravljanje nalog policistov v cestnem prometu. Novela zakona o policiji v novem 44. a členu ureja nujno medicinsko pomoč pridržani osebi in ji zagotavlja pravico, da jo na njene stroške pregleda zdravnik, ki ga oseba sama izbere.

➤ Upravne zadeve

Zmanjševanje pripada pobud s področja upravnih zadev se je nadaljevalo tudi v tem letu. Prejeli so dobro desetino manj pobud kot leto prej, predvsem zaradi zmanjšanja na podpodročjih denacionalizacije, upravnih postopkov in družbenih dejavnosti.

Državljanstvo: vsebina pobud je ostala podobna prejšnjim. Stalnica na tem področju so še vedno dolgotrajni postopki reševanja vlog za sprejem v RS. Državljanstvo lahko pridobimo po postopku redne ali izredne naturalizacije. V zvezi z vlogami po 13. členu Zakona o državljanstvu RS so nezadovoljstvo med pobudniki povzročila tudi (nova) merila za ugotavljanje nacionalnega interesa določena s sklepom Vlade 9. 6. 2005.

Tujci: razlog, da je vsebina pobud podobna kot minulo leto je, da je bil Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih sprejet proti koncu leta, veljati pa je začel 20. 11. 2005 zato njegovi učinki v praksi niso bili vidni.

Denacionalizacija: ugotovili so zmanjšanje števila pobud na tem področju.

Davki in carine: število pobud v primerjavi z letom 2004 se ni povečalo. Pogosti posegi so povzročili veliko nejasnosti in zmede. Precej pobud se je nanašalo na probleme zaradi uveljavitve nekaterih novosti ZDoh-1 in ZDavP-1.

Druge upravne zadeve: Ugotovljeno je bilo, da Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pritožbe zoper odločbe izdane v zadevah po Zakonu o žrtvah vojnega

nasilja še vedno rešuje z zaostanki. Zmanjšalo se je število pobud vojnih veteranov. Seznanjeni so bili, da je vlada vprašanje povračila materialne škode slovenskim žrtvam okupatorja obravnavala na sejah 2001 in 2003.

Družbene dejavnosti: število pobud se je nekoliko zmanjšalo. Izostale so pobude s področja športa ter znanosti in kulture. Problematika s področja predšolske vzgoje je zajemala težave pri vpisu otrok v vrtec. S področja osnovne šole so obravnavali več pobud, povezanih z vzgojo in izobraževanjem otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.

➤ Okolje in prostor

Prejete zadeve so se povečale za 3 %, največ glede posegov v prostor in sicer za 28 %. Pogosto so bile pobude, ki se nanašajo na nestrinjanje s prostorskimi akti ter veljavno in načrtovano prostorsko ureditvijo. Številne so bile pobude zaradi hrupa, ki ga povzročajo javne prireditve, pa tudi zaradi hrupa, ki ga povzročajo proizvodni in delavniški obrati.

➤ Gospodarske javne službe

V tem letu je bilo prejetih nekaj manj pobud. Pobudniki so javnim komunalnim podjetjem pogosto očitali neutemeljeno obračunavanje storitev. Na področju komunikacij je bilo tako kot v preteklih letih, največ pobud, ki so RTVS očitale neutemeljeno obračunavanje RTV prispevka.

➤ Stanovanjske zadeve

Število pobud v primerjavi s preteklim letom se je povečalo približno za desetino. Več pobud so prejeli v zvezi z razmerji v večstanovanjskih stavbah, predvsem glede načina in višine obračunanih stroškov za posamezno stanovanje, problematike skupnih prostorov ter težav v zvezi z upravljanjem večstanovanjske stavbe ter motečih sosedov.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Največ pobudnikov je želelo posredovanje varuha zaradi kršitev pravic iz delovnopravne zakonodaje. Pobudniki so se pritoževali zaradi rednih in izrednih odpovedi pogodb o zaposlitvi, razporeda delovnega časa, nerednega izplačevanja plač in drugih prejemkov, zlasti regresa za letni dopust. Zmanjševalo se je število pobud s področja brezposelnosti, vendar pa še vedno ne morem biti zadovoljna s stanjem zaposlenosti v naši družbi, saj ni gotovo, da podatki o stopnji registrirane brezposelnosti dejansko zajemajo vse nezaposlene, ki so tudi iskalci zaposlitve.

Predsedniku Vlade je bil posredovan Zakon o obrambi.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Največ je primerov, ko je s pravnomočno sodbo delovnega in socialnega sodišča razsojeno, da je bilo prenehanje delovnega razmerja nezakonito in da mora delodajalec delavce pozvati nazaj na delo, jim izplačati neizplačane plače za celotno obdobje od prenehanja delovnega razmerja do pravnomočne sodbe ter obračunati in plačati zanj prispevke, ki jih zakon predpisuje za obvezno in invalidsko zavarovanje.

➤ Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

Zdravstveno zavarovanje: potekale so burne razprave o spremembi zakonodaje s področja pravic, ki izhajajo iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Izpostavljene so pobude, ki kažejo na nedvomljivo in nedopustno kršenje določil Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki urejajo trajanje postopkov odločanja pred organi Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Zdravstveno varstvo: iz letnih poročil lahko povzamem, da bolnikove pravice v zakonodaji niso ustrezno urejene. Menili so, da ureditev, ki nekatere pravice iz zdravstvenega zavarovanja določajo pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja, ni v skladu z 2. odstavkom 51. člena Ustave RS, ki izrecno določa, da so pravice do zdravstvenega varstva iz javnih sredstev določene z zakonom.

➤ Socialno varstvo

Vsebina pobud se ni posebej spremenila. Opažajo večanje števila ljudi, ki se v stiski zaradi brezposelnosti in materialne ogroženosti obračajo na varuha. Nekaj zadev se je nanašalo na ureditev novega inštituta v socialnem varstvu in pravice do družinskega pomočnika. V tem letu so natančneje proučili problematiko brezdomstva. Ugotovili so, da je treba delovati preventivno in preprečevati nastanek revščine, naraščanje alkoholizma in narkomanije, ponuditi potrebno zdravstveno pomoč in oporo.

➤ Varstvo otrokovih pravic

Poudarjena je bila problematika družine s slabšim ekonomsko-socialnim položajem. Največ pritožb se je nanašalo na dolgotrajno odločanje Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve o pritožbah na 1. stopenjsko odločbo.

Otroški dodatki: pristojne so opozorili na težavo (ne) upravičenosti do otroškega dodatka za študente, ki študirajo po novem (bolonjskem) sistemu na podiplomskem študiju, vendar niso zaposleni niti so iskalci zaposlitve.

Velike družine: varuh je bil opozorjen na domnevno neenakopraven položaj družin s tremi in več otroki v zvezi s pravico do dodatka za veliko družino.

Nasilje nad otroki in mladimi v šolah: nasilje je bilo pogosta tema. Pobude so bile vsebinsko različne obsegale so problematiko nasilja med vrstniki, zaposlenih nad učenci oz. dijaki in staršev nad otroki in mladimi.

Otroci s posebnimi potrebami: število pobud je bilo podobno lanskemu. Pobudniki so opozarjali na vsakodnevne težave, ki jih morajo premagovati glede nege, varstva, vzgoje in izobraževanja svojih otrok.

V področje otrokovih pravic spada še: problematika obravnave otrok z avtističnim sindromom, otroci drugih ogroženih skupi--romski otroci in otroci drugih narodnosti, otrok subjekt pravic.

Nasilje v družini: Državni zbor Republike Slovenije je v začetku leta 2005 obravnaval posebno poročilo Nasilje v družini– poti do rešitev, ki so ga pripravili v letu 2004 in soglasno podprl priporočilo, naj vlada pripravi ustrezno zakonsko besedilo. Pričakovane in napovedane celovite zakonske rešitve v tem letu še ni bilo, žal pa priprava zakonov kljub sklepu DZ, ni predvidena v programu dela vlade za leto 2006.

18 LETNO POROČILO VARUHNJE ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2006

➤ Ustavne pravice

Število prejetih zadev ostaja na podobni ravni kot v preteklem letu. Izstopa naraščanje pobud s področja svobode vesti, nadaljuje se rast števila pobud s področij etike javne besede in varstva osebnih podatkov.

Svoboda vesti: varuh je pri svojem delu upošteval širša vprašanja, pomembna za pravno varnost. Cilj njegovih posredovanj je preprečiti izražanje verske nestrpnosti, saj se lahko pojavi kot vsebina dušnopastirskega delovanja oblasti ali kot odziv nanj.

Etika javne besede: izstopa več pritožb glede nedostojne oglaševalske akcije za revijo za odrasle, ob kateri so pobudniki izražali zgroženost nad preziranjem varstva interesov in pravice otrok.

Svoboda združevanja: največ zadev se nanaša na disciplinske ukrepe ter izključitve posameznikov iz društev in lovskih skupin.

Varstvo osebnih podatkov in zasebnosti: število pobud se je očitno povečalo, razlogov za to pa ni videti, saj je že v letu 2004 nadzor na tem področju v celoti prevzel informacijski pooblaščenec.

V to poglavje spadajo še: volilna pravica, dostop do informacij javnega značaja ter druge upravne zadeve s področja ustavnih pravic.

➤ Diskriminacija

Število prejetih zadev se je povečalo. Izjemno veliko porast zadev pripisujejo učinkom dejavnosti, tj. promocij, zaveščanju in izobraževanju. Varuh se je srečal z očitki o diskriminaciji na različnih podlagah, ki jih opredeljujeta Ustava RS in pravo Evropske skupnosti. Pretežni del pobud se nanaša na zasebni sektor, zato so pobudnikom dajali pravne nasvete oz. pomoč za učinkovitejše varstvo pravic.

V to poglavje uvrščamo še naslednja področja: nacionalne etične manjšine, enake možnosti po spolu ter druge primere diskriminacije.

➤ Omejitev osebne svobode

Priporniki in obsojenci na prestajanju zaporne kazni: Slovenija je ratificirala opsijski protokol h Konvenciji Združenih narodov pri mučenju in drugim nečloveškim ravnanjem. Na oceno ustavnosti je Ustavno sodišče izdalo odločbo, da 4. odstavek 49. člena Kazenskega zakonika ni v neskladju z ustavo.

Osebe z duševnimi motnjami: Ministrstvo za zunanje zadeve je pripravilo besedilo Zakona o varstvu oseb s težavami v duševnem zdravju. Predlog zakona je bil v maju objavljen na spletnih straneh ministrstva s povabilom zainteresiranih, da sodelujejo v javni razpravi.

Tujci, ki nezakonito prebivajo v Sloveniji in prosilci za azil: v Sloveniji je tujcem namenjen le še Center za tujce v Velikem otoku pri Postojni. V pogovoru s tujci niso slišali očitkov o grdem ravnanju osebja, kar moramo pohvaliti.

➤ Pravosodje

Sodni postopki: največ prejetih pobud se je nanašalo na sodne postopke. Med njimi največji delež pripada civilnim postopkom, vključno s pravnimi, nepravdnimi in izvršilnimi zadevami.

V to poglavje spadajo še naslednja področja: prekrški, brezplačna pravna pomoč, državno tožilstvo, notariat, odvetništvo, policijski postopki.

➤ Upravne zadeve

Državljanstvo: število pobud se je zmanjšalo za skoraj 33 % v primerjavi z letom prej. Pobudniki so se na varuha obračali z vprašanji o možnostih ter pogojih za pridobitev slovenskega državljanstva.

Tujci: tudi na tem področju se je število pobud zmanjšalo.

V to poglavje spadajo še: denacionalizacija, davki in carine, druge upravne zadeve, družbene dejavnosti.

➤ Okolje in prostor

Število prejetih pobud se je neznatno povečalo, pri čemer se je število zadev glede posegov v okolje povečalo, pri urejanju prostora pa zmanjšalo. V odgovoru na poslansko vprašanje glede hrupa cerkvenih zvonov je Vlada RS pojasnila, da po zakonodaji EU cerkveni zvonovi ne povzročajo hrupa v okolju.

V letnih poročilih za leti 2003 in 2004 so glede na odločbo ustavnega sodišča, s katero je prekinilo dotedanjo upravno in sodno prakso, ki je priznavala položaj stranke v inšpekcijskem postopku samo investitorju, lastnikom ali upravljavcu zemljišča, opozarjali, da mora inšpektor relevantne navedbe drugih oseb obravnavati in presoditi, ali njegove odločitve lahko prizadenejo pravne koristi, in svoje stališče ustrezno utemeljiti.

➤ Gospodarske javne službe

Število obravnavanih pobud je približno enako v enakih okvirih. Glede komunalnega gospodarstva so se pobudniki na varuha človekovih pravic obračali v zvezi s težavami glede priklopa na vodovodno omrežje, plačilo taks in okoljskih dajatev. V energetiki so pobudniki distributerjem električne energije očitali neutemeljene grožnje s prekinitvijo dobave električne energije in sporne odklope le-te osebam v socialni stiski.

➤ Stanovanjske zadeve

Število obravnavanih stanovanjskih pobud se je zmanjšalo za tretjino glede na leto 2004. Na VČP so se obrnili tudi pobudniki, ki jim je grozila sodna izselitev iz stanovanja, oz. so to od njih zahtevali lastniki najemnih stanovanj v javnem in zasebnem sektorju. V dveh primerih je varuh uporabil možnost izjemnega posredovanja za rešitev težkih stanovanjskih problemov pobudnikov.

➤ Delovna razmerja in brezposelnost

Največ pobudnikov je želelo posredovanje varuha zaradi kršitev pravic v zvezi z zaposlitvijo. Najpogosteje so se pritoževali zaradi rednih, še pogosteje pa izrednih, odpovedi pogodb o zaposlitvi, šikaniranj s strani delodajalca, nerednega izplačevanja plač itd. Prejetih je bilo nekaj anonimnih pobud zaradi strahu, da bi zanje izvedel njihov delodajalec. Povečalo se je število pobud prejetih po e-pošti.

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Posamezniki so preslabo seznanjeni s pravicami in postopki njihovega uveljavljanja pri zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. ZPIZ se je v tem letu znašel v dokaj nezavidljivem položaju, saj je bilo že v začetku leta vloženih približno 24000 zahtevkov za priznanje pravice do dela vdovske pokojnine. Varuh je sprejel pojasnilo zavoda o razlogih za dolgotrajnost postopka.

➤ Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo

Zdravstveno zavarovanje: zakonska ureditev se ni spremenila. Nadaljujejo se opisane težave z dolgotrajnimi postopki pri zdravniku in pred zdravstveno komisijo na Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Varuh je obravnaval več pobud nezadovoljnih zavarovancev, ki iz obveznega zavarovanja niso mogli uveljaviti pravice do zdravlila, ki jim ga je predlagal specialist. Obravnavali so več pobud v zvezi z ureditvijo družinskega pomočnika v Zavodu za socialno varstvo oz. izvajanja teh določil.

Zdravstveno varstvo: vsebina posameznih pobud se ne spreminja, veliko se jih nanaša na neprimeren odnos zdravstvenih delavcev in sodelavcev do bolnika ter na pomanjkljivo obveščeno. Več pobud je očitalo nepravilno zdravljenje, pobudniki so se obrnili na varuha, ne da bi pritožbe poslali tudi pristojnemu organu.

➤ Socialno varstvo

Še vedno so prevladovali pobude o socialni (materialni) ogroženosti družin in posameznikov. Obravnavali so veliko primerov težkih materialnih razmer. Pobudniki so varuha prosili za pomoč oz. ga seznanili z okoliščinami, ki dokazujejo, da jim prejete pomoči ne zagotavljajo minimalnega preživetja, čeprav so morda v skladu s predpisi.

➤ Varstvo otrokovih pravic

Število pobud s tega področja se povečuje že vsa leta, odkar so to področje začeli statistično spremljati. Leta 2006 je varuh več pozornosti posvetil rejništvu in zavodskemu varstvu. Nekaj pobud se je nanašalo na ukrepanje šol v primerih medvrstniškega nasilja.

Več pobud je vsebovalo nasilje v družini. O problemu so govorili v prejšnjih poročilih, ki ga je leta 2005 obravnaval DZ.

Otroci in mladi v vzgojnih in vzgojno-izobraževalnih zavodih: varuh je prosil otroke in mlade za prostovoljno in anonimno izpolnitev vprašalnika o njihovem početju in pogledih na bivanje v zavodu.

Zagovorništvo otrok in mladostnikov: po ustavi otroci uživajo posebno varstvo in skrb, kar državo obvezuje, da z ustreznimi ukrepi zagotovi uveljavitev njihovih pravic. Opazili so, da se ob iskanju različnih možnosti za odločanje v korist otroka premalo ali skoraj ne opremijo otroka z ustreznimi informacijami. Prav tako ga ne vključijo v reševanje problema in ne upoštevajo drugačnosti njegovega čutenja in dožemanja stvarnosti.

19 LETNO POROČILO VARUHNJE ČLOVEKOVIH PRAVIC ZA LETO 2007

➤ Ustavne pravice

Število pobud na tem področju se je zmanjšalo za četrtno. Zmanjšanje je povezano s povečanjem zadev na področju diskriminacije.

Sodelovanje strokovne in druge zainteresirane javnosti pri sprejemanju predpisov: varuh je menil, da načelna podpora Vlade RS in posameznih poslancev o sodelovanju javnosti pri sprejemanju predpisov v letu 2007 ni bila podprta s konkretnimi ravnanji posameznih ministrstev, ki so pripravljala predloge predpisov.

Etika javne besede: število pobud se je zmanjšalo. Varuh vsako leto prejme nekaj pobud posameznikov, ki so prizadeti zaradi objave njihovih imen oz. drugih podatkov, po katerih se v javnosti lahko identificirajo v zvezi z domnevno storitvijo kaznivih dejanj.

V poglavje ustavnih pravic spadajo še: zaščita otrok v medijih, sovražni govor v medijih, varstvo osebnih podatkov in zasebnosti.

➤ Diskriminacija

V letu 2007 se je število prejetih zadev nekoliko povečalo. Po varuhovem mnenju zdajšnja ureditev, z izjemno materialnopravnega okvirja, temelji predvsem na premalo domišljenih in začasnih institucionalnih rešitvah. V področje diskriminacije spadajo še naslednja poglavja: nacionalne etične manjšine, urejanje položaja romske skupnosti, razumna prilagoditev potrebam oseb z invalidnostmi, nespoštovanje odločb ustavnega sodišča. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve so v obravnavanem letu brez uspeha opozorili na sodbi ustavnega sodišča.

➤ Omejitve osebne svobode

Priporniki in obsojenci na prestajanju kazni zapora: v tem letu so prejeli 39 pobud pripornikov in 102 pobudi obsojencev ter obiskali vsaj nekaj Zavodov za prestajanje kazni zapora. Glavni problem slovenskih zavodov za prestajanje kazni zapora je njihova prezasedenost. Sem sodijo še podpoglavja: osebe z duševnimi motnjami, tujci, ki nezakonito prebivajo v Sloveniji in prosilci za azil.

➤ Pravosodje

Sodni postopki: največ pobud je bilo s tega področja. Ugotovljeno je bilo, da stranke vse bolj poznajo alternativne možnosti reševanja sporov in vedno bolj povprašujejo po tej možnosti. Naraščanje pobud, ki zadevajo postopek izvršbe, se je v tem letu nadaljevalo.

Na to področje uvrščamo še: prekrške, državno tožilstvo, odvetništvo.

➤ Policijski postopki

Obravnavali so 116 pobud, ki zadevajo policijske postopke. Največ pobud se je nanašalo na postopke v cestnem prometu, uporabo policijskih pooblastil, nekaj pobudnikov je izpostavilo nezakonito uporabo prisilnih sredstev, večja pa se število pobud glede opustitve dolžnostnega ukrepanja policistov.

Vlada RS je ugotovila (ob odvzemu licence dogodka pred ljubljanskim lokalom), da je zakonska urejenost zasebnega varovanja pomanjkljiva in neustrezna, kar zahteva takojšnje ukrepanje oz. spremembe zakona. Vlada je predlagala sprejetje Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zasebnem varovanju, ki ga je DZ RS sprejel na seji.

➤ Upravne zadeve

Državljanstvo: število pobud je v primerjavi z letom prej ostalo nespremenjeno. V tem letu so se pobudniki obračali na varuha s pričakovanjem, da jim bo pomagal pri spregledu izpolnjevanja pogoja zagotovljenega trajnega vira preživljanja, določenega za pridobitev državljanstva.

Sem sodijo še podpoglavja o tujcih, denacionalizaciji, davki in carine, premoženjskopravne zadeve ter druge upravne zadeve in družbene dejavnosti.

➤ Okolje in prostor

Število prejetih zadev se je glede na leto 2006 povečalo za dobrih 13 %. Menili so, da je povečanje pripada zadev posledica večje tovrstne ozaveščenosti ljudi.

Smrad: prejeli so nekaj pobud v zvezi z motečim smradom, katerega vzroki so bili različni. Ugotovili so, da je zakonodaja nedorečena.

Pravni interes za postopek odločanja o posegu v okolje: iz pobud lahko razberemo, da se javnost, organizirana v številne oblike civilnih iniciativ in posamezniki zelo zavedajo svoje pravice živeti v zdravem življenjskem okolju.

V to poglavje spadajo še pravica dostopa do okoljskih podatkov, izvajanje preverjanja kakovosti trajnih meritev zraka, inšpekcijski postopki.

➤ Gospodarske javne službe

Obravnavali so 52, 9 % več pobud kot leta 2006. Največje povečanje so ugotovili na področjih komunikacije in komunalnega gospodarstva, in sicer za 100 oz. 70, 5 %. Število pobud na področju energetike in prometa je ostalo na ravni leta 2006.

➤ Stanovanjske zadeve

Prejeli so povsem enako število pobud kot leta 2006. Stanje ostaja nespremenjeno, saj je država reševanje stanovanjskih vprašanj skoraj v celoti prepustila trgu in delovanju njegovih zakonitosti.

V to poglavje spadajo še: razpis za dodelitev neprofitnih stanovanj, subvencioniranje najemnin, druga stanovanjska vprašanja.

➤ Delovna razmerja

Število pobud s tega področja se je v primerjavi s preteklimi leti povečalo za skoraj 18 %; v letu 2007 so obravnavali 86 pobud, leto prej pa 73.

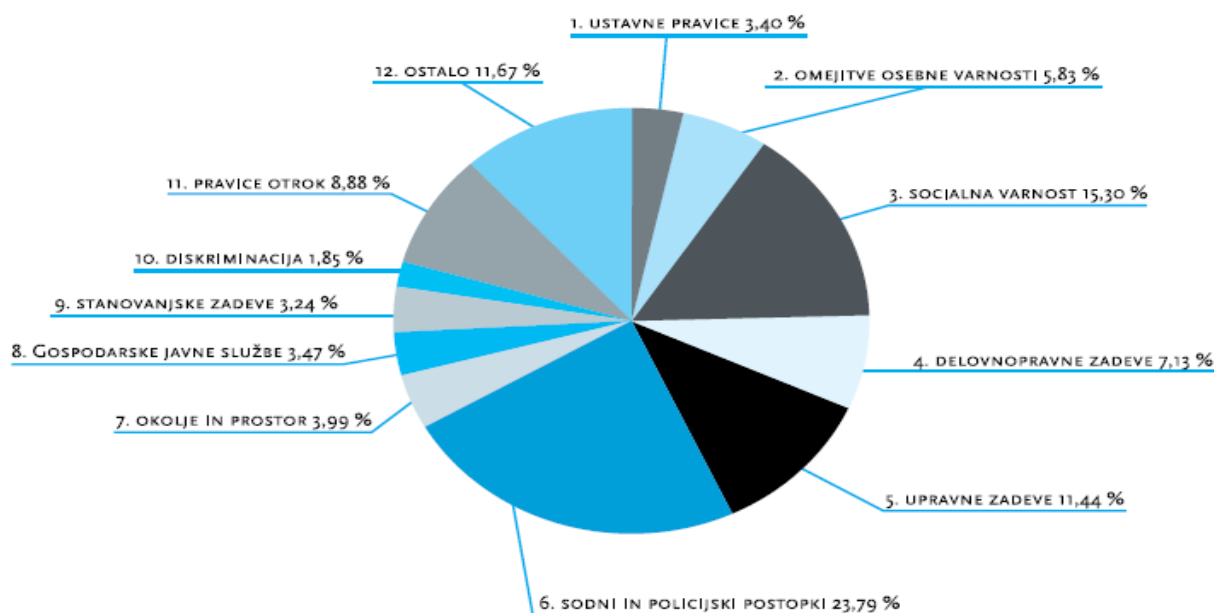
Psihično nasilje na delovnem mestu: varuh je že nekaj let prejemal pobude posameznikov, ki se nanašajo na psihično nasilje na delovnem mestu (mobbing). Sodelovanje z Inšpektoratom RS za delo: prihajalo je do težav pri sodelovanju.

Pravice v času poklicne rehabilitacije: ob obravnavi pobude so razpravljali, ali ima delavec, ki iz invalidskega zavarovanja uveljavi pravico do poklicne rehabilitacije, pravico do regresa za letni dopust po predpisih o delovnih razmerjih.

Delavci v državnih organih: obravnavali so 73 pobud, v katerih so prevladovale pritožbe pobudnikov zaradi mobbinga. Prejeli so tudi več prošenj za varuhovo posredovanje pri premestitvah policistov na delo bližje domačemu kraju, nekaj pobud zaposlenih je bilo v razvojnih ambulantah zdravstvenih domov zaradi spornega določila Kolektivne pogodbe za zaposlene v zdravstveni negi.

Brezposelnost: zaznali so upad števila pobud, ki jih naslavljajo brezposelne osebe na varuha oz. urad (40 % upad). Kar bi morda lahko pripisali boljšemu delu Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, deloma pa tudi manjšemu številu brezposelnih oseb. Sem spada še področje štipendiranja.

Graf 1: Deleži zadev v obravnavi pri Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije po posameznih področjih dela v letu 2007

Vir: URL= »<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=54>« 14. 12. 2008

➤ Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Obravnavali so 98 pobud, kar v primerjavi z letom prej pomeni 32,4 % povečanje. Treba je opozoriti na nikoli končano zgodbo o nespoštovanju rokov za odločitve v upravni zadevi, tudi v primerih, ko je po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju določen 6 mesečni rok za odločitev. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je zavrnil zahteve za priznanje pravice do izplačila dela vdovske pokojnine vsem vdovam, katerih možje so bili upokojeni po posebnih predpisih o vojaških zavarovancih.

➤ Zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje

Zakon o pacientovih pravicah: varuh je opozarjal, da pravice na področju zdravstva niso dovolj natančno urejene in da ni enotno ter pregledno urejen postopek njihovega uveljavljanja. Ta vprašanja naj bi rešil novi zakon o pacientovih pravicah, ki je bil v javni razpravi in zakonodajnem postopku temeljito spremenjen in obravnavan.

Zakon o duševnem zdravju: priprava zakona se preveč zapleta, predlagane rešitve pa se spreminjajo z vsakim novim delovnim osnutkom. Pričakujejo, da bo novi zakon uredil zlasti odprta vprašanja zdravljenja brez soglasja in s tem tudi uresničil eno izmed odločb ustavnega sodišča, ki že več let niso izvršene in izkazujejo odnos izvršilne veje oblasti do pravne države.

➤ Socialno varstvo

Socialni prejemki in pomoči: pobudniki, največkrat opozarjajo na izredno slabe razmere, v katerih ne morejo preživeti. Varuh nima možnosti, da bi pobudnikom lahko konkretno pomagal. Omenjen je le na poizvedovanje o posameznikovih težavah in dejanskem stanju pri pristojnih centrih za socialno delo, uradih za delo, upravnih enotah in občinah.

Socialno varstvene storitve: sem sodijo prva socialna pomoč, osebna pomoč, pomoč družini, institucionalno varstvo, vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji in pomoč delavcem v podjetjih.

Nespoštovanje odločbe Ustavnega sodišča RS in varuha človekovih pravic: opozoriti moram na nespoštovanje odločbe ustavnega sodišča, ki je odločilo, da so kadrovski normativi varuhinje določeni v tabeli Pravidnika o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev v delu, ki se nanaša na varstvo odraslih oseb z duševnimi motnjami, motnjami v gibanju v neskladju z ustavo.

V to poglavje spadajo še: revščina, nasilje, družinski pomočnik in problemi, ki so jih v letu 2007 prinesle spremembe Zakona o socialnem varstvu, igralništvo, brezdomstvo, osebne težave.

➤ Varstvo otrokovih pravic

Problematiko razdelimo na štiri glavna področja: družinska razmerja, zdravstveno in socialno varstvo ter vzgoja in izobraževanje, nasilje ter uresničevanje posebnih potreb. Število zadev se je povečalo v letu 2005 iz 191 na 274 v letu 2006. Največji delež na tem področju zajemajo zadeve glede stikov s starši, teh so v tem letu prejeli 83.

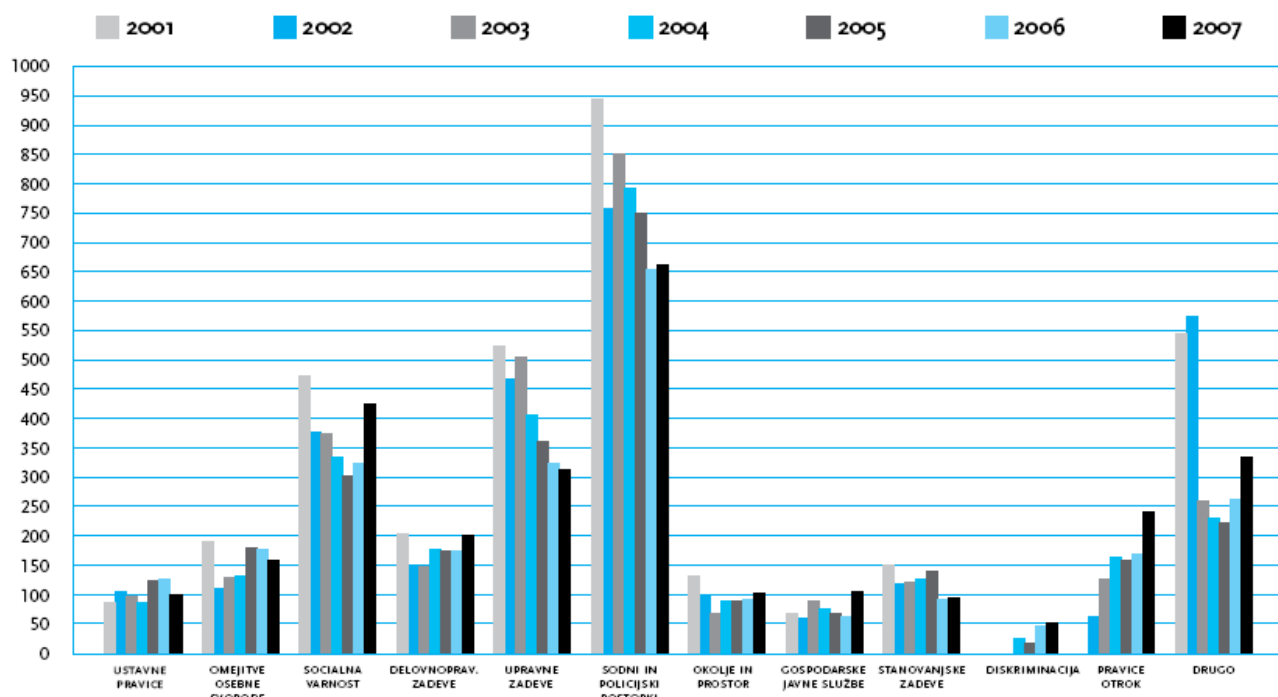
Pomembno je izpostaviti povečanje pripada na podpodročjih nasilje nad otroki zunaj družin (iz 4 na 21).

Tabela 1: Primerjava števila zaključenih zadev v obravnavi Varuha človekovih pravic RS po področjih dela v obdobju 2001-2007

PODROČJE DELA	ŠTEVILO ZAKLJUČENIH ZADEV							Indeks (07/06)
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
1. Ustavne pravice	67	115	99	73	131	136	85	62,5
2. Omejitve osebne svobode	196	116	133	130	175	181	157	86,7
3. Socialna varnost	494	413	410	369	325	329	413	125,5
4. Delovnopravne zadeve	192	156	140	177	187	168	182	108,3
5. Upravne zadeve	437	520	505	416	399	329	293	89,1
6. Sodni in policijski postopki	921	863	821	786	803	665	636	95,6
7. Okolje in prostor	124	102	77	85	91	82	101	123,2
8. Gospodarske javne službe	58	59	84	79	70	68	94	138,2
9. Stanovajske zadeve	139	123	123	129	140	107	91	85
10. Diskriminacija				20	21	42	30	71,4
11. Pravice otrok		40	124	147	190	160	241	150,6
12. Ostalo	504	580	311	254	234	254	329	129,5
SKUPAJ	3.132	3.087	2.827	2.665	2.766	2.521	2.652	105,2

Vir: URL= »<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=54>«14. 12. 2008

Tabela 2: Primerjave med številom odprtih zadev po posameznih področjih dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije v obdobju 2001-2007

Vir: URL = »<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=54>« 14. 12. 2008

20 ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu govorim o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Menim, da se na tem področju da še marsikaj izboljšati. V svojem delu sem predstavila, kaj pomeni beseda ombudsman, opisala sem vrste ombudsmanov ter varuha človekovih pravic in Svet Evrope. Zelo pomembni so dokumenti človekovih pravic, posebej bi izpostavila Konvencijo o otrokovih pravicah in Konvencijo proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja in kaznovanja. Ne smem pozabiti tudi na Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki je prav tako tu zelo pomembna, kot tudi Evropsko sodišče za človekove pravice. V svojem delu sem se predvsem opirala na ustavo ter najvažnejše člene tudi podrobno opisala. O varstvu osebnih podatkov sem opisala, kako se to varstvo odraža v Sloveniji ter na kratko ponazorila ZVOP-1. V Zakonu o varuhu človekovih pravic sem opisala položaj varuha v naši državi.

Cilj moje diplomske naloge je, da sem predstavila letna poročila varuha človekovih pravic v obdobju osmih let. Letna poročila so zelo obsežna, vsa poročila imajo skoraj enako sestavo, med seboj pa se razlikujejo po številu prejetih pobud. Letna poročila obsegajo tudi do 270 strani. Iz obravnavanih in prejetih pobud, ki so jih pobudniki pošiljali na Urad za varstvo človekovih pravic v Ljubljani, je bilo največ zadev, ki so se nanašale na socialno varnost, upravne zadeve, sodne in policijske postopke, omejitve osebne svobode, pravice otrok ter ostalo, kar pomeni, da bi bilo potrebno nekaj storiti na teh področjih. Manj je bilo zadev, ki so se nanašale na diskriminacijo, stanovanjske zadeve, gospodarske javne službe ter okolje in prostor. Največje število odprtih zadev je bilo v letu 2001 s področja sodnih in policijskih postopkov. Najmanjše število odprtih zadev je bilo v letu 2003 s področja diskriminacije.

Iz svojega stališča lahko sklepam, da se bo število pobud kar nekaj časa število povečevalo, želim si pa, da bi bile človekove pravice in temeljne svoboščine bolj priznane in najbolj pomembne bodisi v državnih organih kot tudi pri predsedniku republike.

LITERATURA

1. CERAR Miro, GRILC Peter, MAVČIČ Arne, PERENIČ Anton, PODOBNIK Klemen, ROTER Petra, ROVŠEK Jernej, ŠABIČ Zlatko, ZAGORAC Dean. Dokumenti človekovih pravic. Mirovni inštitut, Ljubljana, 2004.
2. FELC, Brina. Pravniki ali nepravnik za varuha človekovih pravic. Pravna praksa. 2007, 2007, 3, Gospodarski vestnik, Ljubljana 2007, 18.
3. GRAD Franc, Kaučič Igor. Ustavna ureditev Slovenije. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, 2008.
4. GRAD Franc, Kaučič Igor. Ustavna ureditev Slovenije. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, 2008.
5. KOCJANČIČ Rudi, RIBIČIČ Ciril, GRAD Franc, KAUCIČ Igor. Ustavno pravo Slovenije. Visoka upravna šola, Ljubljana, 2003.
6. RIBIČIČ Ciril. Evropsko pravo človekovih pravic. Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 2007.
7. TURK Boštjan, LAMPE Rok, BOŠNJAK Marko, TERŠEK Andraž. Človekove pravice v pravnih in sodnih postopkih. Legalia, Ljubljana, 2004
8. Dnevi javnega prava. Inštitut za javno upravo. Portorož, 2002.

VIRI

- ZAGOŽEN RUSSI Ingrid, prošnja za pomoč pri iskanju zaposlitve. Bilten varuha človekovih pravic RS, 2008, št. 12, 9.
- Ustava Republike Slovenije. URL= »<http://www.dz-rs.si>« 16. 10. 2008
- Zakon o varuhu človekovih pravic. URL= »<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=91> « 16. 10. 2008
- Zakon o varstvu osebnih podatkov. URL=»<http://www.uradni-list.si/objava>« 16. 10. 2008
- Letna poročila. poročila. URL=«http://www.varuhrs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Varuh_LP_2006_SLO.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Varuh_LP_2005_z_ovitkom.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/vcp_lp_2004_slo.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/vcp_lp_2003_slo.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/vcp_lp_2002_slo.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/vcp_lp_2000_slo.pdf« 8. 11. 2008
- Varuh človekovih pravic. URL=«<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=379>« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/vcp_lp_2000_slo.pdf« 8. 11. 2008
- Letna poročila. URL=«http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/VCP-LP07-splet.pdf« 8. 11. 2008

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

CSD	Center za socialno delo
DZ	Državni zbor
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
KOP	Konvencija ZN o otrokovih pravicah
KovP	Konvencija o varstvu podatkov
KZ	Kazenski zakonik Republike Slovenije
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MŠZ	Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
OZN	Organizacija združenih narodov
PIZ	Pokojninsko in invalidsko zavarovanje
VČP	Varuh človekovih pravic
ZDavP-1	Zakon o davčnem postopku
ZDIJZ	Zakon o dostopu do informacij javnega značaja
ZDoh	Zakon o dohodnini
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZDRS-UPB1	Zakon o državljanstvu Republike Slovenije
ZDS-1	Zakon o davčni službi
ZDU	Zakon o državni upravi
ZDVEDZ	Zakon o spremembah in dopoln.zakona določitvi volilnih enot za volitve v DZ
ZEMŽM	Zakon o enakih možnostih žensk in moških
ZIKS-1	Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij
ZIN	Zakon o inšpekcijskem nadzoru
ZJU	Zakon o javnih uslužbencih
ZKP	Zakon o kazenskem postopku
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZPKZ	Zavod za prestajanje kazni zapora
ZPLD	Zakon o potnih listinah državljanov
ZPol	Zakon o policiji
ZSPJS	Zakon o sistemu plač v javnem sektorju
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
ZSV	Zakon o socialnem varstvu
ZTuj	Zakon o tujcih
ZUL	Zakon o Uradnem listu Republike Slovenije
ZUP	Zakon o upravnem postopku
ZUSDDD nekdanje SFRJ	Zakon o urejanju statusa državljanov in drugih držav naslednic nekdanje SFRJ
ZvarČP	Zakon o varuhu človekovih pravic
ZVDZ	Zakon o volitvah v DZ

ZVOP	Zakon o varstvu osebnih podatkov
ZZPrič	Zakon o zaščiti prič
ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
ZZVN-UPB1	Zakon o žrtvah vojnega nasilja
ZZVZZ	Zavod za zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje
ZZVZZ	Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju
ZZZDR	Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana Anja Kezele, izredna študentka Fakultete za upravo, vpisana pod številko 040 33 446, izjavljam, da je diplomsko delo moja avtorska stvaritev. Pri pripravi dela sem uporabljala navedeno literaturo in vire. Strinjam se z objavo diplome na internetu.

Diplomsko delo je lektorirala Amalija Kezele, učiteljica razrednega pouka.

V Kužlju, dne 2. 3. 2009

Anja Kezele

